

# SOLIDARITA

[solidarita.socsol.cz](http://solidarita.socsol.cz)

cena 40 Kč solidární cena 60 Kč

24/127

BORIS KAGARLICKIJ:  
LEVICE PROTI MOSKVĚ

**4**

**PETR ROHEL,  
PAVEL ŠNAJDR, DAVID LVÍČEK:  
KAGARLICKIJ -  
UMLČOVANÝ HLAS  
LEVICOVÉHO RUSKA**

**6**

**VALERIYA KIM:  
BORIS KAGARLICKIJ  
ODSOUZEN A VĚZNEN**

**8**

**DAVID LVÍČEK:  
RUSKÁ LEVICE A VÁLKA**

**12**

**PAVEL ŠNAJDR:  
ČEŠI A PUŠKY**

**14**

**MARKÉTA JUŘICOVÁ:  
VLÁDNÍ ŠKRTY VE ŠKOLSTVÍ**

**16**

**MATĚJ ČERVENKA:  
MÝVALOVÉ OPĚT KVERULUJÍ**

**22**

**MARKÉTA JUŘICOVÁ:  
100 LET OD ÚMRTÍ LENINA**

**26**

**WILLIAM I. ROBINSON:  
MŮŽE GLOBÁLNÍ  
KAPITALISMUS OBSTÁT?**

**32**

**DIANA YOUNG:  
ANTONIO NEGRI  
A OPERAISMUS**



# SOLIDARITA

## SOLIDARITA.SOCSOL.CZ

„Soustavně číst – a tedy nejlépe i předplácet – časopis Solidarita má hned tři podstatné významy. Předně jde o normální okysličené mozku jiným pohledem na stejný svět, jenž takřka ve všech ostatních zdrojích zůstává zcela zabalen do totality cíleně selektovaných – většinou bezvýznamných – faktů a jednostranných výkladů. Solidarita do ničeho takového neupadá, naopak, je jedním z mála kroků vpřed mezi Skyllou manipulátorů shora a Charybdou neuspořádaných tlachů v digitálním vesmíru. Za druhé, se Solidaritou vstupujeme do

světa určité levicové tradice, kterou kdysi charakterizovalo heslo „Ani Washington, ani Moskva, ale mezinárodní socialismus“, tedy tradice, které jde o „socialismus zdola“, o skutečnou demokracii. A konečně: četba a předplatné Solidarity je solidaritou s ní, s jejím přetrváním na „trhu“ tištěného slova. Solidaritou s těmi, kteří usilují o reálnou a přijatelnou změnu poměrů. A ovšem solidaritou jako takovou, solidaritou vůbec, tím, co dnes společnost nejvíc potřebuje.“  
Martin Hekrdla, novinář

Milé čtenářky, milí čtenáři  
číslo Solidarity, které právě držíte v rukou, se věnuje tématu důležitému a v ČR málo známému – ruské protiputinovské levici. Texty, které se jí zaobírají, jsou relevantní proto, že v ČR je značná část levice proruská a mainstreamovým pohledem viděno je levice obecně s proruskými pozicemi ztotožňována. Měl by proto zaznít hlas, který volá po pozici, která je vyjádřena sloganem: „ani Washington, ani Moskva, ale mezinárodní socialismus!“. Textem, který se autentickou ruskou levicí zabývá, je ten od Davida Lvička. Jedním z představitelů této levice, vězněný za Brežněva i za Putina, je Boris Kagarlickij. O něm máme články hned dva, od Petra

Rohela, Pavla Šnajdra a Davida Lvička a od Valeriye Kim.

Nedávno šokovala Česko masová střelba na FF UK. Pravice však přesto nehodlá upustit od svého postoje obhajující zbraně mezi civilním obyvatelstvem. Na zoubek takovým názorům se dívá text Pavla Šnajdra.

V lednu jsme si připomněli výročí sto let úmrtí revolucionáře opředěného mnohými mýty, a to jak ze strany pravice, tak ze strany jeho „obhájců“ stalinistů, Vladimíra Lenina. Pod povrch této propagandy se snaží nahlédnout článek Markéty Juřicové.

Od stejné autorky otiskujeme článek o škrtech ve školství.

Na podzim jsme byli svědky reakce lékařů na schválení novely

zákoníku práce. Tou totiž politici pouze zlegalizovali další dotování zdravotnictví levnou pracovní silou lékařů namísto toho, aby předložili dlouhodobě udržitelné řešení. O průběhu a výsledcích jednání lékařů se zástupci vlády ČR pojednává článek Matěje Červenky.

Teoretických článků není v tomto čísle málo. Kromě toho o Leninovi otiskujeme ještě překlad textu známého levicového myslitele Williama I. Robinsona a také článek o levicovém směru zvaný operaismus od naší stálé přispěvatelky Diany Young.

Podnětné čtení přeje redakce Solidarity.

# KAGARLICKIJ: UMLČOVANÝ HLAS LEVICO- VÉHO RUSKA

PETR ROHEL, PAVEL ŠNAJDR, DAVID LVÍČEK

Marxistický teoretik a sociolog Boris Kagarlickij patří k pozoruhodným myslitelům, kteří svými knihami a levicovým aktivismem významně ovlivňují současné Rusko i Západní Evropu. Do svého zatčení v roce 2023 byl ředitelem moskevského Institutu globalizace a sociálních hnutí a působil jako šéfredaktor čtvrtletníku *Levicová politika*. Provozuje opoziční youtubový kanál a internetový časopis *Rabkor*.

Boris Juljevič Kagarlickij se narodil 29. srpna 1958. V 70. letech studoval na Státním ústavu divadelního umění (GITIS) v Moskvě, než byl v roce 1980 vyloučen pro své disidentské aktivity. Patřil k představitelům disentu v období před nástupem glasnosti (otevřenosti a transparentnosti státních a politických institucí) v roce 1986, v jeho rámci se podílel na vydávání několika samizdatových časopisů a hlásil se k levicovým názorům. V roce 1982 byl zatčen pro údajnou protisovetskou činnost, již v roce 1983 však byl propuštěn a omilostněn. Následně se angažoval v době perestrojky na konci 80. let. V prvních svobodných volbách v roce 1990 byl zvolen do moskevského sovětu, v tomtéž roce se stal členem vedení Socialistické strany.

Na počátku období vlády prezidenta Borise Jelcina vystupoval s levicovou kritikou ruských mocenských elit a stal se spoluzakladatelem opoziční levicové Strany práce. V roce 1993 se během takzvané ruské ústavní krize angažoval proti Jelcinovi, který rozhodl o ostřelování budovy ruského



parlamentu. Za to byl na krátkou dobu zatčen, po mezinárodních protestech však byl brzy propuštěn.

V dalším období se věnoval především vědecké pedagogické i publicistické činnosti. Lze říci, že vychoval významnou část mladé generace ruských levicových teoretiků i aktivistů. Stal se ředitelem Institutu globalizačních studií a sociálních hnutí, přednášel v USA i v České republice. V Praze referoval na konferenci o roku 1989 v Lannově vile nebo kontra-summitu

proti zasedání Mezinárodního měnového fondu a Světové banky v roce 2000.

V období obsazení Krymu Ruskem a počátku bojů na východní Ukrajině v roce 2014 se jeho názory poněkud přiblížily stanoviskům vládních kruhů. Ve svém článku na *Rabkoru* napsal: „Cestou k ukončení občanské války na Ukrajině je radikální politická reforma, uznání rovnoprávnosti všech národů a regionů, které zemi tvoří, a jednání mezi stranami konfliktu. To však nebude možné, dokud kyjevské úřady nepřiznají porážku ve válce proti vzbouřenému jihovýchodu. A dokud to nehodlá udělat a pokračuje ve válce s podporou Západu, neexistuje jiná cesta k míru než odpor. Pokud ruské orgány tento odpor v současné době podporují, je třeba toho využít. Tím spíše, že tato podpora je zcela nedostatečná a nepřilíží upřímná - nebýt rostoucího tlaku společnosti a růstu samoorganizujícího se hnutí solidarity s Novorossii v Rusku, byli bychom téměř jistě svědky spolčení ruské a ukrajinské oligarchie.“

Ale to je úkolem politického boje, ovlivňovat situaci. A v tomto případě mobilizovat všechny síly, které máme v Rusku k dispozici, abychom takovému spiknutí zabránili. Zabránit takovému „míru bez předběžných podmínek“, který by jihovýchodní Ukrajinu zalil krví a odsoudil celou zemi k přežívání pod vládou reakčního oligarchického režimu.“ V jeho slovech je cítit určitá nejasnost v tom, kdo přesně je ten oligarchický režim, proti kterému se staví, a jak a proč by mělo být Novorusko jako součást Ruské federace čímkoli progresivním. Tato slova se mnoha jeho stoupencům nečetla snadno a Kagarlického politická trajektorie jakoby nabrala podobný směr, jako trajektorie mnohých českých intelektuálů jako Keller či Drulák, kteří také podlehlí v zásadě blokovému vidění mezinárodních vztahů.

Brzy se však Kagarlickij vrátil k radikální kritice domácích elit i ruského prezidenta Putina. 29. září 2021 byl zatčen, protože na internetovou stránku umístil svou výzvu k účasti na demonstracích 20.9. a 25.9. 2021 vyjadřujících protest proti volebním podvodům. Po propuštění pokračoval v radikální opoziční práci i v publikování vědeckých studií, za kterou se mu dostává kritiky ze strany „oficiálního marxismu“ akademických pracovníků spojených s Komunistickou stranou Ruské federace, jako je například filozof Michail Vasiljevič Popov.

Po explozi, která v roce 2022 vyřadila z provozu důležitý most spojující Krym s Ruskem, uveřejnil Kagarlickij text zabývající se tímto tématem na sociální síti Telegram. Zde je citace nejdůležitějších částí tohoto článku v překladu Veroniky Sušové – Salminen: „Do ruské státní mluvy přibyl nový termín...teď máme incident. To když výbuch zničí klíčový strategický objekt - nejdražší a nejstřeženější most na světě. Z vojenského hlediska je význam toho, co se stalo, víceméně jasný. Nastanou problémy se zásobováním [...] Krymský most byl nejen strategickým, ale i symbolickým objektem, hlavním výdobytkem Putinovy éry a hmotným důkazem toho, že v naší zemi lze i na pozadí totálního rozkrádání a neefektivit dosáhnout praktických výsledků, pokud se investuje 400 - 500 procent technologicky potřebných prostředků [...] Potencionální dodavatelé už chystají kufíky s penězi, které je třeba odnést na příslušné úřady, aby získali hodnotnou zakázku. Ide je o to, aby si nevybrali špatný úřad, vždyť umístění

těchto úřadů a jejich obyvatel se může v blízké budoucnosti změnit. A to více než jednou.“

Kvůli těmto slovům byl zatčen, vězněn a odsouzen.

#### RUSKO V GLOBALIZOVANÉM SVĚTĚ

Kagarlickij věnoval své intelektuální úsilí 90. let snaze porozumět konci sovětské éry a nástupu globálního neoliberalismu. Ve své knize *Obnova v Rusku* [1995] se zabýval první fází ekonomické transformace, kde se podařilo úspěšně naplnit úkol zmocnit se majetku. Ideologie liberalismu, která režimu umožnila vytvořit si masovou základnu, však byla zcela vyčerpána a zdiskreditována. Poté, co ruská elita zničila základy práva a podkopala jakoukoli úctu k pravdě, musí se vyrovnat s důsledky svého vlastního jednání. Neschopnost ruského finančního kapitálu působit jako základ plnohodnotné vládnoucí třídy vytvořila předpoklady pro novou systémovou krizi. Finanční kapitál, který je v nejvyšší míře „politizovaným“ kapitálem, je zcela závislý na dobré vůli úřadů a jejich ochotě udělovat privilegia a provize. Kagarlickij tu velmi barvitě popisuje některé z hlavních osobností [Popov, Jelcin, Žirinovskij] a zároveň vykresluje zajímavý obraz hlavních společenských skupin. Kniha přinesla mnoho velmi zajímavých poznatků. Jedním z nich je tvrzení, že neoliberalismus čerpal podporu od důchodců, nekvalifikovaných pracovníků a špatně vzdělaných lidí, u nichž se nepředpokládalo, že by mohli v tržních podmínkách prosperovat. To je jev, který známe i z České republiky.

V knize *Rusko za Jelcina a Putina: neoliberalní autokracie* [2002] se autor pokusil nastínit proměny ruského režimu ztělesňované prezidenty Jelcinem a Putinem. Kagarlickij tvrdí, že Putin a jeho autokracie jsou přímým důsledkem šokové doktríny a snahy etablovat Rusko jako suverénní stát v éře globalizace. Ideologie v tomto případě hraje až sekundární roli, protože hospodářská provázanost se stala příliš hlubokou. Nacionalismus a řeči o silném státu jsou tak sice lákavou, ale falešnou odpovědí, a ve skutečnosti zakrývají vládu oligarchie ať už konzervativní nebo kosmopolitní.

Kagarlickij se ve své práci inspiroje marxistickým teoretikem Immanuelem Wallerstienem a jeho teorií světosystému, ve kterém rozdělil státy na jádrové, semiperiferní a periferní. Rusko patří právě mezi semiperiferní státy

a v této knize postupuje od Kyjevské Rusi až po moderní Ruskou federaci a popisuje integraci a dezintegraci v různých historických obdobích do světosystému. Tvrdí, že pokus vymanit se z této logiky se téměř podařil v ruské revoluci z roku 1917, ale zároveň dodává, že „téměř“ se prostě nepočítá. Stejně jako v předchozí knize ukazuje na systémové překážky pro jakoukoli suverénní politiky mimo mezinárodní vztahy určené globalizací.

Autorova kniha *Mezi třídou a diskurzem*. Leví intelektuálové v obraně kapitalismu z roku 2020 si zaslouží poněkud delší popis. Kniha se věnuje současnému stavu západní levice. Ta podle názoru autora do jisté míry staví diskurz nad třídní zájem a politiku diverzity nad politiku třídních změn. To se projevuje odklonem od třídní politiky směrem k feminismu, právům menšin, koalicím, což nakonec znamená zničení základních pilířů hnutí. Ovšem jednoduchý návrat do časů klasické socialistické politiky průmyslového věku podle Kagarlického není možný. Třídní politika by podle něj měla být redefinována a znovu obnovena prostřednictvím nového radikálního populismu. V knize najdeme také srovnání krizí západní levice s problémy levicové politiky v současném Rusku.

Idete tedy o knihu, která podněcuje možnou diskusi také mezi levicovými teoretiky a aktivisty v ČR. Lze se zde ovšem ptát, zda existuje nepřekročitelná propast mezi třídní politikou a politikou identity.

Připomeňme závěr Manifestu proti válce, který Kagarlickij podepsal, vydaný ruskou neformální skupinou Socialisté proti válce v roce 2022. „Válku musíme zastavit my sami – muži a ženy z Ruska. Tato země patří nám a ne hrstce šílených lidí s paláci a jachtami. Naši nepřátelé nejsou v Kyjevě a v Oděse, ale v Moskvě. Je čas je odtamtud vyhodit. Válka je Putin a jeho režim. Proto jsme my, ruští socialisté a komunisté, proti této zločinné válce. Chceme ji zastavit, abychom zachránili Rusko...“

Ačkoli v díle Kagarlického můžeme najít řadu bodů, se kterými bychom nesouhlasili (například dlouhodobě odmítá uznat Rusko za imperialistický stát), je jeho jasný odmítavý postoj proti válce a jeho celoživotní snaha udržet ruský marxismus jako živou a kritickou tradici, hodný obdivu a podpory. Proto podepište petici proti jeho věznění a informaci o ní sdílejte dál.

*Text byl podpořen  
Nadací Rosy Luxemburgové.*

# BORIS KAGARLICKIJ ODSOUZEN A VĚZNĚN

VALERIYA KIM

Boris Kagarlickij byl zadržen 25.července 2023 v Moskvě, poté převezen do Syktyvkaru a umístěn do cely předběžného zadržení.

FSB zahájilo trestní řízení na podnět radního města Uchta a poslance za Jednotné Rusko Leonida Krasnoperova. Byl obviněn z podpory/ospravedlnování terorismu, který předpokládá trest až do sedmi let vězení [článek 205 trestního zákoníku RF]. V rámci řízení okamžitě proběhly domovní prohlídky i u dalších novinářů internetového časopisu Rabkor. Důvodem se stalo video youtube kanálu Rabkor, ve kterém Kagarlickij komentuje první výbuch Krymského mostu [8.10.2022]. Konkrétní formulace, které uvádějí zaměstnanci FSB zatím nejsou zveřejněné. Jak zmiňuje deník Doxa, zpráva o výbuchu je poměrně častým podnětem k soudním řízením, ke konci roku se vědělo o 13 podobných případech.

Boris Kagarlickij přednáší na Moscow School of Social and Economic Science, je hlavním redaktorem online časopisu Rabkor a vede neziskovou organizaci Institut globalizace a sociálních hnutí, která byla v roce 2018 vnesena do seznamu tzv. cizích agentů. Sám Kagarlickij byl do seznamu zanesen v květnu 2022. Zákon o statusu cizího agenta, který původně omezoval pouze organizace a znemožňoval jejich politickou činnost, je od roku 2018 rozšířen i na fyzické osoby a v současné době je dalším z nástrojů státních represí.

Rabkor je jedním z mála opozičních médií, jehož redakce se nachází na území Ruska. Jak uvádí platforma Posle.Media, Kagarlickij je jedním z mála levicových teoretiků, který otevřeně kritizuje ruskou invazi na Ukrajině. Je třeba ale zmínit, že v roce 2014 podpořil anexi Krymu a vznik tzv. lidových republik.

27.7. 2023 napsal Jeremy Corbyn, bývalý předseda britské Labouristické strany, na twitteru o nespravedlivém věznění protiválečného opozičníka a upozornil na nutnost osvobození všech politických vězňů vystupujících proti válce. Kagarlickému také vyjádřili podporu účastníci konference International Marxist Tendency, Strana evropské levice, slovenský filozof Slavoj Žižek, francouzský politik Jean-Luc Mélenchon a další. Úplný seznam je dostupný na freeboris.info.

Během tiskové konference se novinář deníku Kommersant Andrej Kolesnikov zeptal Vladimira Putina na "věznění za slova", zejména na případ Jevgenii Berkovič a Borise Kagarlického. Putin odpověděl, že tato jména nezná, ale že na Ukrajině se podobné případy trestají smrtí. [Radio Svoboda 30.7.2023] 16.8. 2023 byl zveřejněn dopis Kagarlického z vězení, kde popisuje „příznivé“ podmínky svého věznění v Syktyvkaru, které ironicky

srovnává se svým vězněním v době Brežněva. 11.12. 2023 proběhl soud, rozsudek zněl: pokuta ve výši 600 tisíc rublů a zákaz správy webových stránek. Přestože státní zástupce navrhoval 5,5 let odnětí svobody, Kagarlickij byl osvobozen [oznámil zpravodaj SOTA]. Proti rozhodnutí však bylo obžalobou podáno odvolání. Ve svém komentáři po osvobození Kagarlickij upozornil, že výsledek jeho případu dobře ilustruje sociální nerovnost, která je přítomná v ruské společnosti.

12. února 2024 proběhl vojenský odvolací soud, který uložil Kagarlickému pětiletý trest odnětí svobody. Novináři Rabkoru oznámili, že Boris bude umístěn do cely předběžného zadržení v Zelenogradu [Moskevská oblast]. Politolog Grigorij Yudin [Chodorkovskij Live] zmínil systém centralizovaných rozhodnutí politických případů a připomněl, že setrvání/pobyt v Rusku je pro Kagarlického jednou z klíčových zásad.

„Brzy se uvidíme na svobodě a ve vysílání, musíme jenom přežít tyhle temné časy“, řekl Boris ve svém nyní často citovaném komentáři po soudním rozhodnutí.

*Text byl podpořen  
Nadací Rosy Luxemburgové.*



# RUSKÁ LEVICE A VÁLKA

DAVID LVÍČEK

Začátek války na Ukrajině byl pro ruskou levice vyvrcholením změn, které se odehrávaly už řadu let. Putinův režim se dostal do stádia stagnace a jedinou odpovědí je represe. Role levice je klíčová pro budoucí změnu, která bude vyžadovat hluboké systémové proměny.

V uplynulém desetiletí jsme mohli v Rusku vidět dvojí dynamiku. Na jedné straně jsme byli svědky rostoucí politické angažovanosti mladých lidí, rostoucího počtu občanských hnutí a politických protestů a aktivní účasti na volebních kampaních a volbách. Na druhé straně jsme byli také svědky růstu státního represivního aparátu a jeho zvyšujícímu se tlaku na tuto probouzející se společnost. Vše, co tento režim učinil v reakci na revoluci na Majdanu na Ukrajině v roce 2014 až do zahájení invaze, sledovalo nejen zahraničněpolitické, ale i vnitropolitické cíle. Hlavním cílem režimu bylo zcela potlačit společnost, atomizovat obyvatelstvo a nastolit atmosféru paniky a strachu tváří v tvář jakékoli politické aktivitě.

Události na Ukrajině v roce 2014 přispěly k dalšímu upevnění režimu a posílení represivních opatření. Vítězství Majdanu bylo státní propagandou prezentováno jednak jako výsledek revolučních technologií Západu, které skrze sociální sítě, manipulaci a korupci, svedli na scestí velkou část Ukrajinců, jednak jako nacionalistické hnutí nepřátelské vůči Rusku a Rusům. Opětovné připojení Krymu a následná válka na východní Ukrajině, v níž skrytě operovaly pravidelné ruské jednotky, vedly k nárůstu protiukrajinského šovinismu a popularity Putina jako národního vůdce, který dokáže účinně čelit tlaku NATO. Plnokrevná invaze, která začala před dvěma lety, umožnila Putinovu režimu vyostřit represy proti všem částem společnosti a snažit se o to, aby co největší její část podporovala válku. Na rozdíl od toho, co si můžeme přečíst v českých novinách nebo slyšet v televizi a rozhlasu, si už Putin nemyslí, že rozpad

Sovětského svazu byl největší geopolitickou tragédií 20. století. Za skutečnou tragédií považuje jeho vznik. Jak připomíná ruský socialista a aktivista Ilja Budrjatskis, Putin v jednom ze svých proslavů prohlásil, že „rozpad naší jednotné země způsobily historické, strategické chyby bolševických vůdců.“ Dále kritizoval Lenina za to, že dal každé republice ústavní právo vystoupit ze Sovětského svazu. Válkou na Ukrajině, kterou Putin nazývá „skutečnou dekomunizací“, chce konečně otočit list sovětské historie a vrátit se k principům předrevolučního ruského carského impéria. Vše, co se v posledním desetiletí v ruské levicové politice odehrálo, bylo součástí tohoto dvojího trendu. Situaci, do které se Rusko dostalo 24. února 2022, lze v tomto historickém okamžiku považovat za triumf státu nad společností. A protože levice vždy stojí na straně společnosti, na rozdíl od státu, je tento triumf zároveň porážkou levicového hnutí.

## LIDOVÝ STALINISMUS

Ruská levice se začala nově rodit po pádu Sovětského svazu. Rozpad tehdejší státostřany vedl ke vzniku několika politických formací. Většina z nich se politicky opírala o specifickou verzi stalinismu, který v sobě zahrnoval protizápadní šovinismus, obdiv ke Stalinovi a třídní přístup namířený proti tzv. kosmopolitům a zrádcům v rámci nových či staronových elit. Byl ostře kritický k Jelcinovi a novým poměrům. Aby se tehdejší prezident Jelcin vyhnul opozici v ulicích, umožnil obnovení činnosti zakázané Komunistické straně. V prvních volbách do Dumy koncem roku 1993 získala Komunistická strana Ruské federace (KSRF) 44 křesel a v následu-

jících volbách v roce 1995 157 křesel, čímž se stala největší parlamentní frakcí.

Jelcinův úspěšný mocenský převrat proti tehdejšímu zákonodárnému sboru vedl k marginalizaci stalinistických stran a masovému odchodu jejich členů a příznivců do KSRF nebo do jiných stran. Ideologicky na jedné straně představuje umírněnou verzi výše popsaného lidového stalinismu, na straně druhé definitivně upevnila své splnutí s ortodoxním imperiálním nacionalismem. To částečně odráželo charakteristiku aktivistické a voličské základny strany, která sdružovala zchudlé důchodce, masovou inteligenci (lékaře, učitele, vědecké pracovníky), která prohrála v důsledku tržních reforem, lumpenizované pracovníky bývalých sovětských podniků, nostalgické střední vrstvy byrokracie, část manažerské třídy a armádní důstojníky.

Protesty proti privatizaci a chudobě získaly v rétorice KSRF paternalistický tón a argumentovaly potřebou návratu k silnému sociálnímu státu založenému na patriarchální morálce a národních tradicích. „Věčný“ vůdce strany Gennadij Zjuganov ve svých spisech zdůvodňoval potřebu socialismu jako produkt specifické ruské civilizace.

Současně zůstávala KSRF největší masovou stranou v Rusku: koncem 90. let dosáhl počet jejích členů půl milionu a téměř polovinu regionů v zemi řídili zvolení „rudí gubernátoři“. Pravidelné pouliční mítinky pořádané stranou přitahovaly desetitisíce lidí a vytvářely příležitost k agitaci, a to i pro antiautoritářskou levice.



### ZNOVUZROZENÁ LEVICE

Kromě KSRF se samozřejmě na začátku 90. let objevily i další organizace, ať už anarchistické nebo trockistické. Velký význam sehrály na celostátní úrovni při podpoře stávkujících dělníků v květnu 1998. Ti se bouřili zejména proti zpoždování výplat mezd, ale mezi jejich požadavky patřilo také převzetí a kontrola nad podniky pomocí dělnických rad. Téměř všechny levicové skupiny se aktivně zapojily do dění a podílely se nejen na šíření levicové propagandy, ale také na koordinaci protestů v různých regionech země. Přestože byla značná část dluhů na mzdách splacena, byla válka na železnici, jak

se protestům kvůli blokádám železničních tratí říkalo, jednou z příčin pádu liberální vlády Sergeje Kirijenka. Radikální levice se zejména v nultých letech také pokoušela o prolomení mezinárodní izolace a první autobus plný zástupců socialistických, anarchistických a odborových organizací dorazil na protesty proti G8 do Janova v létě 2001. Od té doby se jejich zástupci účastnili prakticky všech alterglobalizačních či antikapitalistických protestů po Evropě. Anarchistické hnutí pak hrálo velmi důležitou roli v boji s krajní pravicí a s neonacistickými násilníky a fotbalovými chuligány, kteří rozpoutali v prvním desetiletí 21. století v ulicích měst skutečnou válku. V roce 2009 se její obětí stali

známý advokát Stanislav Markelov, který obhajoval oběti zločinů z rasové nenávisti, a členka anarchistické Autonomní akce Anastasie Baburová. Výročí jejich zavraždění, 19. leden, je tradičním datem levicové mobilizace, na které se podílejí prakticky všechny organizace ruské levice.

### PODPORA VÁLKY

Jakkoli politicky zkorumpovaná a prorežimní, zůstává komunistická strana stále nejviditelnější organizací na ruské levici. Její vedení se i přes otevřeně antikomunistický slovník staví za Putina a jeho režim. Vzdor tomu se v řadách jejího členstva objevují lidé,

kteří jsou skutečnými obhájci práv pracujících a mnohé z nich do funkcí vynesla Navalného strategie „chytrého hlasování“. Tato strategie říká, že pokud jsou volby falšovány, hlasujeme pro ty, kteří mají největší šanci vyhrát a netříštit tak opoziční hlasy. Shodou okolností je to často právě KSRF, která bývá na druhém místě za Putinovou stranou Jednotné Rusko. KSRF tak slouží jako povolená státní opozice, které je však bezbřezé loajální. Ideologicky stále nese otisk stalinismu a ve svém manifestu prohlašuje, že se hlásí k „dynamické marxisticko-leninské doktríně“, a dodává, že „s restaurací kapitalismu se ruská otázka stala mimořádně akutní“, odsuzuje „genocidu velkého národa“ a tvrdí, že je třeba chránit ruskou civilizaci před útokem materialistického, bezduchého Západu.

V souladu s tím komunistická parlamentní skupina dokonce aktivně podpořila agresi proti Ukrajině: 19. ledna, kdy ruská vojska prováděla manévry na hranicích a západní představitelé pokračovali v dialogu s Putinem, předložilo 11 komunistických poslanců, včetně Zjuganova, v Dumě rezoluci vyzývající Putina, aby uznal nezávislost „lidových republik“ na východě Ukrajiny a ukončil „genocidu“ jejich obyvatel.

Tento požadavek se rovnal ukončení jednání o Minských dohodách (které uznávaly Doněck a Luhansk jako součást Ukrajiny) a okamžité zahájení vojenského konfliktu. Jednotné Rusko, které má v parlamentu většinu, jej nejprve nepodpořilo s odůvodněním, že je příliš radikální. Ale právě tento návrh, schválený o měsíc později absolutní většinou v parlamentu, posloužil později jako základ pro invazi.

Jak připomíná Budrjatskis, první den války vydala komunistická strana oficiální prohlášení, v němž potvrdila plnou podporu Putinově politice vůči Ukrajině a pečlivě se vyhnula slovům „válka“ a „vojenské operace“. Toto prohlášení opakovalo oficiální rétoriku o potřebě „demilitarizace a denacifikace“ Ukrajiny a tvrdilo, že je naléhavě nutné čelit plánům „Spojených států a jejich satelitů v NATO na zotročení Ukrajiny“. V dalším prohlášení z 12. dubna, tedy po šesti týdnech války, označila KSRF Ukrajinu za „světové centrum neonacismu“ a vyzvala k „mobilizaci duchovních a ekonomických zdrojů Ruska k odražení liberálního fašismu“, zavedení výjimečného stavu a přísné veřejné regulace hospodářství vzhledem ke konfrontaci se Západem.

V podobném duchu se vyjádřil i Sergej Udalcov, významná postava mladých aktivistů, který svého času dosáhl podobné veřejné známosti jako Alexej Navalnyj. Jeho organizace Levicová fronta se ale plně sblížila se stalinisty v KSRF a ve vztahu k válce prohlásil, že „Zvláštní operace na Ukrajině by měla být ukončena obnovením Sovětského svazu. Je logické podepsat novou svačkovou smlouvu 30. prosince 2022, v den 100. výročí vzniku SSSR.“

Proti válce vystoupili tři komunističtí poslanci a místní zástupci z Voroněže, Vladivostoku, Republiky Komi, Jakutsk a dalších. Jedním z klíčových aktivistů byl také Jevgenij Stupin, který zorganizoval společnou protiválečnou platformu, která vystoupila proti válce, a který musel následně opustit zemi. Stejný osud potkal zvoleného zástupce moskevské Dumy Michajila Lobanova.

Ruské socialistické hnutí (které má vazby na francouzskou Novou antikapitalistickou stranu) vydalo společné prohlášení s ukrajinským levicovým hnutím Soc alniyj Rukh (Sociální hnutí), což je vzácná rusko-ukrajinská iniciativa. Prohlášení odsuzuje ruskou zločinnou a imperialistickou válku a podporuje všechna opatření zaměřená na ukončení konfliktu, včetně sankcí na ropu a plyn a dodávek zbraní Ukrajině na sebeobranu. Toto prohlášení je obzvláště významné, protože ukrajinské bezpečnostní služby se zaměřují na domácí levici, kterou podezírají z nevlastenectví. Ruští anarchisté ve spolku Autonomní akce vyzvali „ruské vojáky, aby dezertovali, neuposlechli zločinné rozkazy a okamžitě opustili Ukrajinu“. Protiválečné výzvy měly velký ohlas zejména mezi studenty a po několika měsících se v zejména ve velkých městech odehrávaly spontánní protesty studentů středních a vysokých škol. Dodnes na ruských kanálech na komunikační platformě Telegram kolují videa, jak se bezmocní milicionáři a policisté snaží zastavit proudící dav školáků a ten jimi prochází a skanduje „ne válce“. Tato prvotní nepřipravenost režimu však rychle odezněla. Systematická represe téměř znemožnila jakékoli další organizování. Podle ruských aktivistů vstoupil Putinův režim do fáze otevřené diktatury, kdy má policie volnou ruku k jakékoli šikaně, zatýkání a represím. Za těchto okolností se snaží aktivisté zejména udržovat existující vazby a soustředit se na pravidelnou činnost prakticky výlučně v online prostředí. Represe se nevyhý-

bá ani akademické sféře (viz článek o zatčení Borise Kagarlického v tomto čísle). Hlavní zdrojem informací pak zůstávají opoziční levicové weby, kanály na Youtube a už zmiňovaný Telegram.

## BUDOUCNOST

Toto stádium represí a strachu nevydrží věčně. Začne se hroutit vlastní nemohoucností poskytnout jakékoli pozitivní impulsy. Otázkou je, kolik a jak toho může levice sama nabídnout v rámci postputinovského vývoje země. To je hlavní úkol, před kterým ruská levice v současnosti stojí, stejně jako jakákoli opoziční skupina v Rusku. Co by se mělo změnit by vydalo na dlouhý seznam.

Určitě bude nutné přehodnotit minulou privatizaci, která se stala základem současného režimu v Rusku. Bude zapotřebí radikálně přehodnotit sociální politiku a zrušit Putinem zavedené pracovní právo, zavést progresivní zdanění a novou rozpočtovou politiku v oblasti školství a zdravotnictví, které jsou nyní financovány na základě principu „prokapávání“.

Kromě toho společnost nepotřebuje jen přerozdělení zdrojů, ale revizi celé filozofie, na níž je založena současná ruská sociální politika. Ta se dnes řídí principem efektivit: vysoké školy, nemocnice a muzea jsou subjekty volného trhu, které musí generovat příjmy a financovat se. Neefektivní instituce se zavírají, čímž se zajistí, že stát nikdy nebude muset nést ztrátu. Tento předpoklad, že stát musí vždy dosahovat zisku, že by měl dostat více, než kolik v první řadě utratí, musí být překonán. Celá sociální sféra musí být určována potřebami společnosti, nikoliv efektivitou trhu či ziskovostí.

Kromě toho musí existovat program pro rovnost pohlaví, s revizí všech těch zákonů proti LGBT a s novými zákony proti domácímu násilí. Měl by existovat zvláštní program pro přeměnu Ruska ve skutečnou federaci umožňující místní správě spravovat regionální rozpočty. Musíme také umožnit etnickým menšinám rozvíjet jejich jazyky a kulturu, bez nichž se tyto menšiny dostávají do pozice bezmocnosti a obětí. Bez radikální a masové ruské levice se takové změny neobejdou a my se zde můžeme zasadit o pomoc v jejich úsilí jednat překladem jejich textů a zpráv a jednak podporou těch z nich, kteří museli utéct a žijí v Evropě.

*Text byl podpořen*

*Nadací Rosy Luxemburgové.*



# ČEŠI A PUŠKY

PAVEL ŠNAJDR

Ve stínu tragických událostí masové střelby na Filozofické fakultě je nutné hlouběji se zamyslet nad tuzemskou zbraňovou legislativou. Je bohužel smutným faktem, že v České republice je snazší sehnat arzenál útočných zbraní než stavební povolení na rodinný dům. Nadnárodní zbrojařská lobby využívá metod manipulace mas i přízně některých politiků, aby stále zvyšovala svůj meziroční obrát – i díky tomu u nás neustále roste počet držitelů zbrojních průkazů a jimi držovaných zbraní. Ve společnosti se šíří paranoia, tou největší bezpečnostní hrozbou jsou při tom samotní majitelé zbraní. Cestou k větší bezpečnosti je jejich počet snižovat, nikoli zvyšovat.

Masová střelba na filozofické fakultě 21. prosince 2023 způsobila v české společnosti hluboký šok. Obviňovat policii z nedbalosti je myslím zbytečné – něco podobného si nedokázal představit skoro nikdo z nás, šlo o pověstnou „černou labuť“, o jejíž existenci jsme neměli dlouho tušení, vinní nedbalostí jsme zkrátka všichni. Je však potřeba se tázat po příčinách této tragédie a přijmout taková opatření, aby se již neopakovala.

Čin Davida Kozáka [na rozdíl od většiny médií nevidím důvod neuvádět jeho celé jméno] je nejčastěji interpretován jako čin osamělého střelce, pouhá sociální deviace, které se nedá zabránit. To je bohužel nepravda. Že Kozák nebyl tak docela osamocen je jasné již ze stovky případů schvalování jeho činu, které musela policie řešit ve dnech následujících po jeho spáchání.

Vedle mnoha návrhů na bezpečnostní opatření ve veřejných budovách, včetně zavedení nesmyslných bezpečnostních rámmů [které případného útočníka stejně nezastaví, protože může udeřit kdekoli jinde], se bohužel jen málo debat věnuje omezení držení střelných zbraní. Dosud jsme slyšeli, že česká zbraňová legislativa patří k nejlepším na světě. Při zprávách o masových střelbách v USA i jinde jsme většinou slyšeli, že něco takového je u nás prakticky vyloučeno. Ve skutečnosti je však české zbraňové právo v evropském měřítku velmi liberální a Kozákův případ ukazuje, že opatřit si arzenál útočných zbraní jde u nás velmi snadno. A dokud se na tomto polí něco nezmění, budou se podobné tragédie s největší pravděpodobností v budoucnu opakovat.

## PRÁVO ZABÍJET

Nesmíme se dostat do podobné situace, jaká existuje v USA, kde se útoky „osamělých“ střelců opakují s frustrující pravidelností. Po každém takovém masakru se rozproudí diskuze o zpřísnění zbraňové legislativy provázená někdy i demonstracemi lidí naštvaných a unavených z toho, že se podobné tragédie musí opakovat stále znovu, nakonec však vždy vše ztroskotá na politických podléhajících tlaku zbrojařské lobby a dalších zájmových skupin. I u nás se těmito skupinám nedávno podařilo zakotvit právo bránit se se zbraní do ústavy. Příznivci zbraní a jejich zájmové organizace často namítají, že jako vražedný prostředek lze využít i například auto nebo nůž, které nikdo nezakazuje. To je však z jejich strany čirá demagogie – střelná zbraň má na rozdíl od ostatních nástrojů primární účel zabíjet, v tom přeci existuje podstatný rozdíl. Ti nejšílenější z nich pak dokonce hlasitě protestovali i proti evropskému zákazu držení automatických [samočinných] zbraní, ve kterém spatřovali postupné „utahování šroubů“ občanským svobodám. Pokud by měl střelec z filozofické fakulty namísto jím použité poloautomatické [samonabíjecí] pušky střilející jednotlivými ranami k dispozici automat umožňující střelbu i v dávkách, byl by počet obětí pravděpodobně mnohonásobně vyšší.

Dle očekávání se objevily i idiotské názory, používající masakr jako argument k dalšímu rozšíření držení zbraní a jejich nošení na veřejná místa: dle slov několika zbraňových expertů by šlo podobným masakrům zabránit, pokud by měl alespoň někdo další z

přítomných na místě u sebe zbraň. Je v tom úžasná logika – potřebujeme ještě více zbraní do škol! Na tomto místě nelze nevzpomenout scény ze satirického seriálu *Who is America?*, ve které komik Sacha Baron Cohen v přestrojení za izraelského zbraňového experta lobbboval u amerických kongresmanů za program výcviku předškolních dětí k zacházení se zbraněmi [doplňnými nezbytnými plyšáky]. Divák mrazilo při zjištění, že u části politické reprezentace skutečně našel kladný ohlas. Smutnou realitou je, že v České republice snáze seženete arzenál útočných zbraní než stavební povolení na rodinný dům. Zatímco pro tak přirozenou věc, jako je stavba domu k vlastnímu bydlení, potřebujete absolvovat zdoluhavá řízení a postupně získat povolení umístění stavby [územní rozhodnutí], stavební povolení a nakonec ještě kolaudaci, nákup arzenálu útočných zbraní je podstatně jednodušší – k zisku zbrojního průkazu vám jako českému občanovi stačí splňovat podmínky zletilosti, svéprávnosti, trestní bezúhonnosti a absolvovat výcvik a lékařské vyšetření. Nepotřebujete dokonce ani absolvovat psychotesty, ve většině případů vám bude stačit potvrzení o zdravotní způsobilosti od vašeho ošetřujícího lékaře [pouze v případě pochybností vás může poslat na psychologické vyšetření]. I díky tomu má u nás zbrojní průkaz přes 300 tisíc osob, které dohromady legálně drží více než 1 milion registrovaných zbraní. A rozhodně to není způsobené pouze tím, že jsme jak se říká „národem myslivců“.

Zbrojní průmysl byl odjakživa obrovský byznys. A nejde zdaleka jen o vojensko-průmyslový komplex, který ovlivňuje zahraniční politiku a žene státy do imperialistických válek, nezanedbatelný je i prodej zbraní pro osobní potřebu. Český zbrojní průmysl v tomto zažívá v posledních letech opravdový boom – dle statistik vzrostl počet registrovaných civilně držených zbraní v české republice za posledních deset let o více než čtvrt milionu.

Jako u každého komerčního produktu je i poptávka po zbraních posilována marketingovou masáží. Pod tou si nepředstavujeme stupidní reklamy ve sdělovacích prostředcích, ale sofistikovaný systém psychologické manipulace, který si většina z nás ani neuvědomuje. Znamý dokumentární cyklus *The Century of Self* od BBC ukazuje, jak moderní marketing za pomoci psychoanalytických postupů zneužívá nevědomých lidských tužeb či obav k manipulaci s masami. Typický příslušník konzumní společnosti se nerozhoduje na základě racionální úvahy. Zmíněný dokument ukazuje, jak Edward Bernays, americký synovec Sigmunda Freuda, účinnou marketingovou kampaní ve 20. letech masově rozšířil kouření cigaret i na ženskou část populace, protože se mu podařilo vytvořit sugesci, že kouření je projevem emancipace, nezávislosti [závislost na nikotinu při tom samozřejmě nikomu žádnou emancipaci nepřinese]. Podobně jsou dnes velká a silná auta pro mnohé symbolem prestiže a osobní svobody, ačkoli pro většinu populace žijící v civilizovaných končinách se zpevněnými cestami a omezeními rychlosti jsou na prostě zbytečná. Namísto skutečných potřeb uspokojujeme své tužby, z lidské svobody se stala pouhá svoboda konzumu. Stejným způsobem se daří v některých lidech vytvářet pocit, že držení zbraně je projevem svobody a zárukou bezpečí. Motivem opět není skutečná a odůvodněná potřeba, ale pouhá podvědomá touha po zbraní. Takovýto útok na nevědomí v nás probouzí temné potlačené síly, primitivní zvířecí pud a instinkty lovců, ke kterým přispívají i obavy z nejisté mezinárodní situace [s válkou na evropském kontinentě], či silící nedůvěra ke státu a jeho institucím. Výsledkem toho všeho je postupující rozklad společnosti, rostoucí paranoia, obecné přesvědčení, že se již nelze spoléhat na policii a jiné státní orgány, a že si svou rodinu a majetek musí každý „správný chlap“ v paterna-

listickém duchu ochránit sám. Ochrana života, zdraví a majetku je nejčastějším účelem zisku zbrojního průkazu – zbrojní průkaz tzv. skupiny E drží přibližně 260 tisíc osob z celkových 316 tisíc držitelů [podobně jako u řidičských průkazů lze mít zároveň zbrojní průkazy více typů]. Teprve na dalších místech jsou sport [170



tisíc držitelů zbrojního průkazu skupiny B), lov [120 tisíc skupiny C] a sběratelství [115 tisíc skupiny A], z důvodu výkonu povolání [skupina D] pak drží zbraň pouze 60 tisíc držitelů. Nebezpečná kultura lásky ke zbraním má bohužel své influencery i mezi některými vrcholnými politiky, kteří se na sociálních sítích fotí se zbraní v ruce – v minulosti to byl někdejší ministr vnitra Chovanec, dnes pak současná ministryně obrany Černochová, která se svými fotkami se zbraněmi chlubí velice často. Na své nejslavnější fotografii pózuje s úsměvem na rtech s nechvalně známou puškou AR-15, která byla v posledních letech použita hned při několika masových střelbách v USA [včetně dosud nejkrvavější střelby v Las Vegas v roce 2017, která si vyžádala 61 obětí]. Při střelbě na filozofické fakultě byla použita její příbuzná verze AR-10.

#### MÉNĚ, NIKOLI VÍCE ZBRANÍ

Žijeme v relativně klidné a bezpečné zemi, kde boj o holý život nepatří ke každodenním starostem. Oprávněné obavy o život mohou mít jen osoby, kterým je otevřeně vyhrožováno – i u nich by však rozhodně mělo být první volbou obrátit se na policii. Osobní ozbrojování je pochopitelné možná tak ještě u osamělých žen docházejících na noční směny [ty však tvoří mezi držiteli zbrojních průkazů minoritu], či u zaměstnanců podniků s nočním provozem a podobně. V ostatních případech je ozbrojování zbytečné a hraničí spíše s paranoiou, snaha ochránit svůj majetek před případnými zloději použitím střelné zbraně na první pohled přesahuje

meze nutné obrany. A když už má mít někdo zbraň na svou ochranu, tak nevidím důvod, proč by mu neměla stačit jedna pistole, když více zbraní stejně nemůže v jednu chvíli použít. Střelec z filozofické fakulty však za účelem své ochrany bez problémů za krátkou dobu shromáždil arzenál 7 zbraní. Nemůže tak být pochyb o tom, že největším nebezpečím pro naši bezpečnost jsou samotní držitelé zbraní. Cestou k větší bezpečnosti může být pouze jejich počet snižovat a nikoli zvyšovat. Nedávno přijatá novela zbrojního zákona je bohužel naprosto nedostatečná. Mezi nově přijatými opatřeními jsou povinnost prodejců zbraní hlásit podezřelé obchody, či pravomoc policie zabavit zbraň v odůvodněných případech, jakými jsou vazby na extremistické skupiny či vyhrožování násilím na sociálních sítích. Jak známo, David Kozák žádné takové vazby neměl, na sociálních sítích se podobným způsobem neprojevoval [údajné příspěvky schvalující střelbu na škole v Rusku se ukázaly jako fake] a lidé, u kterých nakoupil zbraně či podstoupil výcvik vypověděli, že na něm neviděli nic podezřelého. Rovněž zkrácení lhůty pro pravidelné povinné lékařské prohlídky držitelů zbraní je k ničemu, protože psychotesty stále nejsou povinné a závisí jen na ošetřujícím lékaři, zda na ně dotyčného pošle. Do budoucna se sice uvažuje o zavedení povinných psychotestů pro nové žadatele o zbrojní průkaz, ani to však samo o sobě nic neřeší – většina odborníků se shodne na tom, že inteligentní jedinec [jakým Kozák zřejmě byl] rozhodnutý vraždit dokáže psychotesty snadno obejít, protože tuší jak má správně odpovídat. Neexistuje zkrátka žádné opatření, kterým by se dal potenciální masový vrah dopředu stoprocentně odhalit. Jediným řešením je proto kompletní přehodnocení dosavadního přístupu k civilnímu držení zbraní. Účel ochrany života, zdraví a majetku by měl být zcela vyřazen z důvodů pro zisk zbrojního průkazu, protože jej lze dosáhnout i jinými prostředky než palnou zbraní; výjimky by měly být udělovány pouze v odůvodněných případech a na maximálně jeden kus ruční zbraně. V případě sportovní střelby a lovu je pak na zvážení, zda by zbraně nemohly být přechovávány pouze v trezorech sportovních a mysliveckých spolků s určenou odpovědnou osobou. Možnost držet zbraň by měla být toliko pravomocí vybraných osob, nikoli nárokovým právem.

# VLÁDNÍ ŠKRTY VE ŠKOLSTVÍ

MARKÉTA JUŘICOVÁ

Vláda Petra Fialy je kromě řady skandálů na domácí i mezinárodní úrovni nechvalně proslulá zejména škrtý, které jsme tady neviděli od dob Nečasovy vlády. Takzvané konsolidační balíčky, kterých Vláda schválila za své funkční období již několik, zahrnují mimo jiné snižování platů státních zaměstnanců, zrušení daňových slev na manžela/manželku, dítě umístěné ve školce, nově také zrušení daňových slev pro pracující studenty, nebo důchodovou reformu, která obnáší například nižší valorizaci nebo pozdější odchody do důchodu.

Mezitím se vládní poslanci nestydí nechávat si platit stovky tisíc (každému) ze státní pokladny a neustále zvyšovat výdaje na zbrojení. Odpověď na otázku, zda současná česká vláda záleží na dobru občanů je tedy více než zřejmé. A jaký má Fialova vláda postoj ke vzdělání?

## CENTRUM VZDĚLANOSTI A NOVÝCH MYŠLENEK

Petr Fiala minulý rok prohlásil, že „musíme být do deseti let centrem vzdělanosti a nových myšlenek“. S tímto výrokem by se většina z nás jistě mohla ztotožnit, má to ale háček. V rozpočtu na školství schváleném vládou oproti minulému roku chybí 11,6 miliardy korun. Většina ze škrtů v rozpočtu se týká platů a počtu pracovních míst. Ministerstvo financí například navrhuje zrušit dvacet tisíc míst v sektoru školství, a to zejména nepedagogických pracovníků, jako jsou kuchařky, uklízečky nebo školníci. Je zcela zřejmé, že takové zásahy citelně ohrozí kvalitu výuky na českých školách.

Podle programového prohlášení vlády mají platy učitelů činit 130 procent průměrné mzdy. Aby ale bylo možné tohoto čísla dosáhnout, bylo by potřeba navýšit rozpočet na školství alespoň o 15 miliard korun oproti minulému roku. Vláda od tohoto principu, jak se dalo čekat, ustoupila a podle odhadů Institutu pro demokracii a ekonomickou analýzu by měly platy učitelů naopak klesnout na 115 procent průměrné mzdy. Z pravidelné valorizace platů vláda vyloučila také

ostatní pedagogické pracovníky. Na roky 2025 a 2026 jsou plánovány další škrtý, a to o dalších 842 milionů korun jen na platech. Učitelé na tom nejsou v ČR příliš dobře ani ve vztahu k ostatním vysokoškolsky vzdělaným, kdy platy učitelů činily v roce 2023 pouze 72 procent oproti ostatním profesím. Průměr v zemích OECD se pohybuje okolo devadesáti procent. České školy mají přitom mimo jiné i právě kvůli výši platů dlouhodobě problém sehnat dostatek učitelů, chybí zejména matematiků a fyziků.

Na vědu a výzkum MF určilo o 238 milionu méně než v roce 2023. Škrtý v této oblasti mohou znamenat odchody vědců a akademiků, omezení činnosti ústavů při vysokých školách nebo úplné uzavření vědeckých pracovišť, jak se oprávněně obávají odbory. Plánované škrtý spolu s vysokou inflací jsou dalším hřebíčkem do rakve dlouhodobě podfinancované české vědy.

Školství je jedním ze sektorů, které vládní škrtý postihly nejvíce. Podle mluvčí ministerstva financí „není žádným tajemstvím a několikrát to veřejně zdůraznil i ministr financí, že ozdravný balíček má být jen začátkem hubnoucí kúry, kterou stát musí podstoupit, abychom zastavili prohlubování deficitů a konsolidovali veřejné finance.“ To se Fialově vládě zatím moc nedařilo - například v roce 2022 naopak dluh Vlády ČR narostl o téměř 430 miliard korun. Fialova vláda se tak za jediný rok zadlužila přibližně jako obě Klausovy, Tošovského, Zemanova, Špidlova a Grossova vlády

dohromady. Svůj podíl na tom má nezpochybnitelně také dramatické zvyšování výdajů na zbrojení, ve kterém Vláda hodlá pokračovat i v roce 2024. Výdaje ministerstva obrany mají v letošním roce opět narůst o téměř 50 miliard korun.

## TRADICE ŠKRTŮ PRAVICOVÝCH VLÁD

Politikou škrtů byla nechvalně proslulá již Nečasova vláda v letech 2010-2013. V oblasti školství se škrtý týkaly zejména platů učitelů a zaměstnanců ve školství, naprostá většina škol také v důsledku krácení rozpočtu neměla peníze na učební pomůcky. Kvůli vládním škrtům v roce 2012 odstoupil ministr školství Josef Dobeš a na jeho místo nastoupil [ano, tenhle] Petr Fiala.

Je více než úsměvné, že ještě v roce 2010 to byl právě tehdejší rektor Masarykovy univerzity a předseda České konference rektorů Petr Fiala, kdo Petra Nečase za škrtý ve školství kritizoval. Jeho vlastními slovy „je absurdní očekávat, že české vysoké školy budou konkurovat těm zahraničním, pokud jim stát bude snižovat rozpočty.“ Možná by nebylo na škodu, kdyby si své tehdejší vyjádření nyní připomněl.

V roce 2012, krátce před pádem vlády, se ovšem ve školství škrtalo „jen“ o 2,5 miliardy. Současná Vláda tak není jen nejhorší od roku 2013. Je ještě mnohem horší, než samotná Nečasova vláda, kterou se podařilo po třech letech dohnat k demisi díky mnohatisícovým demonstracím.



#### PROČ JE POTŘEBA FINANCOVAT ŠKOLSTVÍ?

V době Říjnové revoluce bylo v Rusku 60 procent populace negramotných. Bolševici v čele s Leninem si uvědomovali, že pro úspěch revoluce je vzdělaná populace nezbytná a už od začátku investovali do školství, a také do vzdělávání dospělých. Do dvou let od revoluce se zdesetinásobily výdaje na vzdělávání a počet škol se přinejmenším zdvojnásobil. Poprvé v ruské historii vznikly také školy pro studenty s postižením a školy, které experimentovaly s alternativními způsoby výuky. Ve školách se vyučovalo jak v ruštině, tak v původních jazycích - počet jazyků, ve kterých byly vydávány učebnice narostl v letech 1924-1927 z pětadvaceti na čtyřiačtyřicet. Na univerzitách byly zrušeny přijímací zkoušky a vzdělání tak bylo dostupné i pro dělnictvo. Přednášky byly zdarma a narostl i počet knihoven. Dostupnost zvyšovala v lidech touhu po vzdělání.

Ve školách vznikaly studentské parlamenty, kde se zvolení studenti spolu s učiteli a dalšími zaměstnanci podíleli na řízení školy a zároveň se učili kolektivní činnosti. Ve školách pro sirotky a děti bez domova se před zahájením výuky škola nejdříve postarala, aby všechny děti dostaly najíst. Vzdělávání se zaměřovalo na pochopení celkových souvislostí a znalosti použitelné v praktickém životě, a také kladlo důraz na možnost sebevzdělávání studentů.

Kompletní data o úspěšnosti masivních programů na podporu vzdělání a gramotnosti jsou obtížně dohledatelná, jen během prvního roku se však naučilo číst a psát přibližně 2,5 milionu lidí. V odborech byly tyto programy také úspěšné - například mezi železničními dělníky vzrostla gra-

motnost do roku 1924 na 99 procent a v Rudé armádě byla během sedmi let negramotnost vymýčena úplně.

Podle statistiky Evropské komise z roku 2022 má Česko spolu s Chorvatskem, Rumunskem, Itálií a Srbskem jeden z nejnižších podílů vysokoškolsky vzdělaných občanů v EU (pod 25 procent). Nejvyšší podíl má Švédsko, Norsko a Irsko, všechny nad 45 procent. Co tedy tyto země dělají jinak? Když se podíváme na výdaje na školství jednotlivých států, v Norsku se do roku 2021 pohybovaly okolo osmi procent HDP a ve Švédsku okolo sedmi. Obě země čekal v roce 2021 (pravděpodobně v důsledku koronavirové krize) propad, Norsko dokonce poměrně strmý až na 5 procent. V Irsku se do roku 2012 pohybovaly výdaje na školství okolo šesti procent HDP, poté začaly pozvolna klesat na 3 procenta z roku 2021. Je otázkou, jak to bude s kvalitou vzdělání v těchto zemích do budoucna, ve všech zmíněných státech nicméně platí, že výdaje na školství se dlouhodobě pohybovaly značně nad průměrem zemí OECD.

Světovým rekordmanem v podílu vysokoškolsky vzdělaných občanů [66 procent] na celkové populaci je Kanada, která zároveň vkládá do rozpočtu na školství největší prostředky [11,4 procenta HDP v roce 2020].

Průměr výdajů na školství v zemích OECD je 5,2 procenta HDP, v Česku se s výjimkou let 2015 a 2016 dlouhodobě drží pod pěti procenty. Ke konci roku 2023 jednalo o 4,2 procenta a podle posledních výhledů na rok 2024 výdaje pravděpodobně klesnou dokonce pod 4 procenta HDP. S vyšším rozpočtem na školství přichází více učitelů a dalších pracovníků ve školách s lepšími platy a pracovními podmínkami, více kvalitních učebních pomůcek, více prostoru pro výzkum a

zavádění inovací. Závěry hovoří více než jasně. Více peněz do školství znamená více vzdělání. Tak prostě to je.

#### KONEC KAPITALISMU, KONEC ŠKRTŮ

Školské odbory i iniciativy jako Hodina pravdy proti škrtům ve školství uspořádaly již několik demonstrací a stávek. Do té poslední, kterou odbory ohlásily v listopadu, se zapojilo 74 procent všech škol, celkem okolo milionu lidí, a tím se stala jednou z největších stávek v novodobé historii v Česku. Jak se dalo očekávat, vláda se k požadavkům stávkujících učitelů postavila typicky pravicově a arogantně a odbory premiér Fiala nařkl ze zbytečného strašení, kritiky za každou cenu a prosazování vlastních politických ambicí. Ledy se zdánlivě hnuly, když po setkání s odbory v polovině ledna ministr školství Bek oznámil, že vláda projedná možné navýšení rozpočtu na školství. Podle nejnovějšího rozpisu rozpočtu však mají školy přijít o 17 tisíc míst nepedagogických pracovníků a slíbené 4 miliardy navíc, o kterých odbory jednaly s ministrem, v rozpočtu záhadně chybí. Školy tak nebudou mít z čeho platit nejen nepedagogické pracovníky, ale ani samotné učitele. Pravděpodobně se tak schyluje k další, ještě větší, stávce.

Z marxistické teorie i praxe víme, že stávky jsou mocným nástrojem pracujících, a to jak v boji proti konkrétním pravicovým vládám, tak v boji proti kapitalismu. Na generální stávku, která kapitalismus definitivně porazí, si nejspíš ještě nějakou dobu počkáme. Demise vlády Petra Fialy už ale tak vzdálenou představou není. Co však přijde po něm v zemi, kde je v současnosti jedinou dostatečně silnou alternativou proti neoliberální pravici další, konzervativní, pravice? V rámci kapitalistického systému ideální řešení neexistuje. Politiku škrtů nadobro zastavíme jediné socialistickou revolucí, která kapitalismus překoná. Než k tomu však dojde, je potřeba vyšachovat neoliberální pravici z parlamentu, dostat levicové strany, jako je například Levice, opět na výsluní a ukázat lidem, že to jde i jinak a lépe.

Už Lenin věděl, že vzdělání je nezbytné pro úspěch revoluce. Je to to, čeho se Petr Fiala bojí? Nebo nakonec tlaku odborů ustoupí, aby nedopadl jako jeho předchůdce Nečas? Protože teď je řada na něm.

# MÝVALOVÉ OPĚT KVERULUJÍ?

MATĚJ ČERVENKA

28. 6. 2023 byla schválena Poslaneckou sněmovnou PČR novela zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce, která vyvolala zděšení nejen mezi lékaři. To především z důvodu, že umožňovala pracovat přesčasy i nad 416 hodin za rok, ale rovněž i tím, že k přípravě návrhu novely nebyly pozvány odborové organizace ani zástupci České lékařské komory. To odstartovalo protestní akci „Nebud' mýval“, v rámci které cca 6000 lékařů podalo výpověď souhlasu s přesčasovou prací a DPČ.

To následně podnítilo spekulace o omezení zdravotní péče či v krajních verzích až o hrozícím kolapsu českého zdravotnictví od prosince 2023. Následovaly několikaměsíční debaty mezi zástupci České lékařské komory (ČLK), odborů a sekcí Mladých lékařů ČLK s ministrem zdravotnictví Vlastimilem Válkem, jeho náměstkem Václavem Pláteníkem, dále s ministrem práce a sociálních věcí (MPSV) Marianem Jurečkou a zástupci MPSV, na základě kterých bylo rozhodnuto o „novelizaci“ novely zákoníku práce. Shoda panovala rovněž na změně postgraduálního vzdělávání lékařů. Nicméně v listopadu jednání ustrnula na mrtvém bodě, když se nenašel kompromis v oblasti odměňování. Do řešení situace se vložil premiér Petr Fiala, který překvapivě našel mimo státní rozpočet 9.8 miliard korun a přislíbil navýšení platů všem lékařům (bez rozdílu provozovatele zdravotnického zařízení). Tím byla hrozba kolapsu českého zdravotnictví bezprostředně zažehnána, nicméně návrh na řešení dlouhodobých neduhů českého zdravotnictví jsme ani s odstupem několika měsíců neviděli.

DĚKUJEME, ODCHÁZÍME

Na vzniklou situaci je potřeba se dívat s vědomím událostí z konce roku 2010 a začátku roku 2011, kdy jen několik měsíců od nástupu vlády Petra Nečase s ministrem zdravotnictví Leošem Hegerem proběhla akce Děkuje, odcházíme. Ta byla organizovaná LOK-SČL v čele s MUDr. Martinem Engelem. Lékaři tehdy protestovali mimo jiné proti podfinancování českého zdravotnictví (podíl na jeho financování tvořil pouze 7% HDP oproti průměru 10% HDP zemí EU), nízkému platu lékařů a nedodržování zákoníku práce. Výpověď z hlavního pracovního poměru podalo více než 3500 lékařů, další akci podpořili výpověďmi DPČ. Veřejnost ji vnímala poměrně negativně, ale byly slyšet i hlasy lékaře podporující (petice SOS zdravotnictví). Po několika měsících vyjednávání bylo v únoru 2011 podepsáno tzv. „Hegerovo memorandum“, na základě kterého sice bylo bezprostředně navýšeno mzdové ohodnocení lékařů, nicméně slibu 1.5 násobku průměrné mzdy vláda nedostála - a to jak ani ta Nečasova, tak ani všechny vlády následující. Také jiné body me-

moranda týkající se postgraduálního vzdělávání či reformních kroků vedly spíše jen ke kosmetickým úpravám, než k podstatnějším změnám českého zdravotnictví.

NOVELA

Tato více než 10 let trvající desiluze se naplno projevila poté, co byla 28.6. 2023 v Poslanecké sněmovně PČR schválena novela zákona č. 262/2006 Sb. na základě návrhu poslance MUDr. Vity Kaňkovského (KDU-ČSL), jeden z hlavních důvodů jejího vzniku byla nutná transpozice několika evropských směrnic Evropského parlamentu a Rady EU [2019/1158 o rovnováze mezi pracovním a soukromým životem rodičů a pečujících osob; 2019/1152 o transparentních a předvídatelných pracovních podmínkách v Evropské unii]. Díky novele by však mohli paradoxně v nemocnicích trávit ještě více času než doposud, to znamená dobrovolně i nad 416 hodin ročně nad rámec svého pracovního poměru (§ 93a), tedy v rozporu se směrnicemi. To samozřejmě na úkor svých rodin, na úkor svého osobního volna, ale zase s vinou přivýdělků ke svému, v evrop-



ském měřítku, podprůměrnému platu. Jeden z argumentů pro vznik novely byl ten, že zákoník práce je v mnoha zdravotnických zařízeních stejně porušován, takže dojde pouze k legalizaci běžné praxe. Paradoxně se poslanci v novele nevyjádřili k běžně praktikované 24h směně (§ 83), přestože délka jedné směny mohla být maximálně 12h. Tento problém se však nevyřeší novelizací zákoníku práce, ale pouze větším personálním obsazením nemocnic.

Novela se týkala i mnohého dalšího (např. úpravy DPČ), avšak v následujícím textu se omezíme na § 93a.

#### CO NÁS PÁLÍ A BUDE PÁLIT STÁLE VÍCE

Nejen že legalizace nezákonné praxe nic neřeší, ale hlavně předjímá směr, kterým se naši politici chtějí ubírat: místo řešení problémů českého zdravotnictví (vysoký věk lékařů, počet mediků, kteří po ukončení studií na lékařských fakultách do praxe vůbec nenastoupí či odejdou do zahraničí, různá dostupnost zdravotní péče v různých regionech, či reakce na probíhající feminizaci ve zdravotnictví) vidíme, jak se politici snaží zamést

stinné stránky systému pod stůl nekoncepčními návrhy. Zároveň se však těší z toho, jak zdravotnictví (ale jen zdánlivě) funguje.

To by však nešlo bez dotování systému levnou pracovní silou lékařů. Ve státních nemocnicích je lékař odměňován dle platových tabulek, které zohledňují délku praxe a kvalifikaci. Na jejich základě je lékař zařazen do platové třídy, např. čerstvý absolvent zařazený do specializačního vzdělávání spadá nyní do 12. platové třídy s ohodnocením průměrně 46 500 hrubého, lékař po atestaci s 32 letou

praxí má průměrně 67 200 hrubého. Od základního platu se pak přirozeně odvíjí i platby za přesčas. Přičemž tyto platby pak často tvoří více než 50 % z celkového platu. Dle dotazníkového průzkumu Mladých lékařů, do kterého bylo zahrnuto 560 lékařů sloužících noční směny, byl průměrný počet přesčasových hodin 924! Byl prokázán statisticky významný rozdíl v rámci různých typů zdravotnického zařízení, nejvíce přesčasů bylo v nemocnicích okresních. Dále 27 % respondentů po noční službě zůstávalo v práci celý následující pracovní den, 22 % lékařů zůstávalo i další den dopoledne a pouze polovina lékařů 51 % po noční službě zpravidla ráno odcházelo z práce.

Špatná konkurenceschopnost [nízký plat, množství přesčasů] nejenom vůči Západu [nyní již i Slovensku, kde se po protestech v roce 2022 podmínky lékařů zlepšily] však následně vede k odlivu mediků hned po škole [tedy nepřihlásí se do České lékařské komory]. Např. v roce 2020 ukončilo studia na všech LF v ČR dohromady 1773 mediků, z toho do ČLK se jich poté přihlásilo 1266. V tomto rozdílu jsou zahrnuti i studenti anglických programů, kteří jsou však vzhledem k podmínkám pro nastupující lékaře v ČR ztraceni pro české zdravotnictví již od zahájení studií. Podíl absolventů v českém jazyce, kteří se ani nezařadí do zdravotnické péče je tedy 9 %. Podobná čísla jsme mohli vidět i v roce 2021.

Průměrný věk lékařů některých odborností je alarmující, např. 30 % pracujících praktických lékařů pro dospělé je starších 65 let, starších 60 let je přes čtyřicet procent. Ještě horší je situace u pediatriů, kdy 47 % na obvodech je starších 60 let, dále ve věku 65 a více let je téměř 33 procent praktických lékařů pro děti a dorost.

Navíc jsou tu problémy, které se zdravotnictvím zdánlivě nesouvisí, jako je chybějící a dosti drahá péče o nejmenší děti typu jeslí či dětských skupin, nebo v ČR stále velmi řídká prováděná praxe, kdy na rodičovskou dovolenou nastoupí muž. To by jistě, jak v jiných oborech, tak i ve zdravotnictví, mohlo mít příznivý vliv na dostupnost zdravotnické péče, a to především ve chvíli, kdy 2/3 absolventek LF v českém jazyce jsou ženy. A vzhledem k trendu z minulých let lze usuzovat, že zastoupení žen ve zdravotnictví bude i nadále růst.

Množství peněz na pokrytí výdajů ve zdravotnictví je jistě další slabé místo, na které je třeba upozornit i

s ohledem na mezioborové vládní škrty. Nejběžněji se udává v poměru k HDP. Dle statistik Eurostatu v roce 2021 náklady České republiky na zdravotnictví tvořily 9.5 % HDP, v roce 2022 to bylo 9.2 %. Ve srovnání se zeměmi EU jsme v roce 2022 byli na 14. místě, k západním zemím však máme daleko (Německo 12,7 %, Francie 11.9 %, Rakousko 11.4 %). Je samozřejmě nutné tento ukazatel brát s rezervou, zvláště bez porovnání efektivit zdravotnictví v celé šíři, nicméně pozornosti by toto podfinancování uniknout nemělo.

## STÁVKA? POUZE HÁJENÍ PRÁV

Některými médii se na podzim toho roku šířil obraz stávkujících lékařů, kteří si opět bezskrupulózně kladou nějaké požadavky. Tento pohled však vůbec neodrážel skutečnost. V prvé řadě se jednalo o vyjádření nesouhlasu s dalšími přesčasy, které vyplývaly z nového znění § 93a - navýšení dobrovolných přesčasů ze 416h na 832h, u záchranářů dokonce na 1000h. Někteří zastánci novely sice zdůrazňovali jejich dobrovolnost, ta však je iluzorní. Často je tato dobrovolnost vynucena kolegiální, snahou „nenechat systém padnout“, v horších případech nátlakem přímého nadřízeného. Další stinnou stránkou novely bylo zvýšení rizika poškození pacienta unaveným personálem. Iniciativy se chopila ČLK a sekce Mladých lékařů, kteří spustili protestní akci pod heslem Nebuď mýval. Bez obstrukcí byla následně novelizace podepsána jak Senátem, tak i prezidentem s účinností § 93a již od 1.10.2023. Jako forma protestu bylo zvoleno podávání výpovědí souhlasů s přesčasy a z DPČ tak, aby od prosince 2023 bylo politikům jasné, jak moc lékaři dobrovolně dotují systém svou prací, tedy nad zákonem povinných 160 hodin přesčasů. Začalo vyjednávání s ministrem zdravotnictví Vlastimilem Válkem, ministrem práce a sociálních věcí Marianem Jurečkou a jejich úředníky. První výsledky se dostavily na konci září, kdy byli ministři ochotni znovu „otevřít“ otázku zákoníku práce, souhlasili s úpravou platových tabulek a příslibili tvrdé postihy při vyhrožování lékařům ze strany vedení pracovišť. V říjnu byla slíbena novela zákoníku práce, kterou bude zrušeno ustanovení o další dohodnuté práci přesčasů ve zdravotnictví a ve které bude vytvořen právní rámec pro legální 24 hodinový výkon práce s povinným odpočinkem následující den. To byl velký ústupek lékařů vůči manage-

mentu nemocnic. Také byla shoda na zřízení funkce koordinátora pro vzdělávání v přímo řízených nemocnicích, jehož zodpovědností bude hladký průběh vzdělávání lékařů.

Průběhy diskuzí byly komplikované, zatíženy osobními antipatiemi, také však poznamenány nekorektním jednáním ze strany ministerstev, kdy např. na tiskovou konferenci po jednání nebyli přizváni zástupci protistrany či na vyjádření připomínek k druhé verzi návrhu měla ČLK a SML-ČLK jeden den.

Jednání se však zadrhla na bodu týkajícím se požadavku na navýšení příjmů lékařů za základní pracovní dobu v rozmezí 1.5 až 3 násobku průměrné mzdy dle dosažené kvalifikace, což bylo slíbeno již v roce 2011. Ministr Válek totiž opakovaně nabízel zvýšení platů pouze v rozsahu, co nemocnicím slibovala úhradová vyhláška pro rok 2024, tedy cca 6.8 miliard Kč, která však ještě nebrala v potaz protesty lékařů a tedy ani navýšení jejich platů. Nakonec do jednání zasáhl premiér Petr Fiala, který s pomocí ředitele VZP Zdeňka Kabátka hrozící omezení lékařské péče, způsobené výpověďmi přes 6 000 lékařů, odvrátil. 8.12. byla podepsána dohoda, jež mimo již dříve odsouhlasené body garantovala navýšení platů poskytovatelem zdravotní péče: o 5 tisíc Kč v případě s odbornou způsobilostí k výkonu povolání, o 8 tisíc Kč v případě lékaře po absolvování základního kmene a 15 tisíc Kč u lékaře se specializovanou způsobilostí (tedy po atestaci). Peníze, celkem 9.8 miliard Kč, byly získány z veřejného zdravotního pojištění a prostřednictvím úhradového dodatku by měly jít na mzdy a platy lékařů ve všech zdravotnických zařízeních.

## JE UŽ VŠE V POŘÁDKU..?

Po měsících vyjednávání se zdá, že můžeme slavit - lékaři si prosadili zrušení přesčasové práce nad 416h a navýšení platu, premiér Fiala zase odvrátil hrozící kolaps českého zdravotnictví. Nicméně čas a energie, které byly spotřebovány na úpravy úprav a novelizaci novel, na nestandardní schvalování růstu platů, které již bylo odsouhlaseno před více než 10 lety, mohly být využity k něčemu hodnotnějšímu, než jen k nápravám našich starých, přehlížených chyb. Můžeme si z toho však také odnést ujištění, že mobilizace nespokojených pracujících má dopad na zlepšení kvality jejich (a ne jen jejich) života.

A CO  
ČTEŠ  
TY

?



**Solidarita**  
30 Kč  
S0C50L



# **ŽENY A MUŽI SPOLČNĚ**

**PROTECTOR**

**PROTI**

**SEXISNU**

# 100 LET OD ÚMRTÍ LENINA

MARKÉTA JUŘICOVÁ

Letos v lednu uplynulo 100 let od úmrtí revolucionáře a myslitele Vladimira Iljiče Lenina. Jaký byl jeho přínos pro ruskou revoluci? Vedl skutečně leninismus ke stalinismu? A čím je Leninův odkaz důležitý pro dnešní dobu?

## LENIN JAKO REVOLUCIONÁŘ

Lenin se narodil v roce 1870 v Simbirsku do dobře zajištěné rodiny. Měl pět sourozenců, z nichž se politicky angažoval jen jeho starší bratr Alexandr, který byl ve 21 letech oběšen za pokus o atentát na cara Alexandra III., a který Lenina i přes jisté výhrady do velké míry inspiroval k revoluční činnosti. Lenin vystudoval gymnázium v Simbirsku s vynikajícími výsledky a nastoupil na univerzitu v Kazani, kde studoval práva a byl zvolen předsedou univerzitního spolku. Účastnil se demonstrace proti zákazu studentských spolků, za což byl z univerzity vyloučen. Po vyloučení z univerzity začal číst levicovou teorii, zejména díla Karla Marxe, který nejvíce ovlivnil jeho budoucí politické směřování. Lenin se zapojoval do marxistických diskuzních kruhů a přeložil Komunistický manifest do ruštiny. V roce 1890 získal externí diplom z práva na univerzitě v Petrohradu a začal pracovat jako asistent u soudu a poté u místního právníka v Samaře. V té době už věnoval většinu času radikální politice, zejména otázce, jak aplikovat marxistickou teorii v Rusku, přičemž ho inspiroval zejména ruský marxistický teoretik Georgij Plechanov. V roce 1893 se přestěhoval do Petrohradu, kde se stal jednou z vůdčích postav Sociálních demokratů, marxistické revoluční buňky [narodil od reformistické Sociální demokracie, jak ji známe dnes]. V té době také začal jeho vztah s marxistickou učitelkou Naděždou Krupskou, se kterou se později oženil. Nějakou dobu žil ve Švýcarsku, kde se seznámil s tamními marxisty, odkud přivezl do Ruska revoluční literaturu, kterou šířil mezi děl-

níky. Byl zatčen za pobuřování a rok vězněn, poté byl poslán do vyhnanství na Sibiř. Tam spolu s Naděždou Krupskou, která byla zatčena za organizaci stávků, překládali zahraniční marxistickou literaturu do ruštiny. Lenin ve vyhnanství také dopsal svou do té doby nejdelší knihu „Vývoj kapitalismu v Rusku“, kterou následně vydal pod pseudonymem.

V roce 1900 odjel Lenin opět do západní Evropy, kde se podílel na vydávání marxistických novin „Iskra“ a jejich pašování do Ruska, kde se staly jednou z nejpopulárnějších ilegálních publikací. Pseudonym „Lenin“ poprvé použil v roce 1901, při výběru tohoto jména se pravděpodobně inspiroval ruskou řečou Lenou. Pod tímto pseudonymem také vydal svou nejznámější publikaci „Co dělat?“, která hovoří o nutnosti založit revoluční stranu, která povede proletariát k revoluci.

V roce 1903 se v Londýně účastnil kongresu ruské Sociálně demokratické strany, kde se strana roztěpila na 2 frakce - bolševiky v čele s Leninem a menševiky v čele s Martovem. Lenin a bolševici zdůrazňovali potřebu silného vedení s plnou kontrolou nad stranou, za což byli menševiky obviněni z autoritářství. Bolševická frakce ve straně však posilovala a v roce 1905, kdy v Rusku propukly nepokoje v reakci na masakr demonstrantů v Petrohradu, už byl celý ústřední výbor bolševický. Lenin se vrátil do Petrohradu, odkud povzbuzoval stranu k rozšiřování členské základny, a také eskalaci protestů a konfrontací, protože věřil, že obojí může vést k úspěšné revoluci. Vzhledem k nedostatku financí pro revoluční činnost začali bolševici provádět bankovní loupeže, což odsuzovali menševici.

Během první světové války Lenin tvrdě kritizoval německou Sociální demokracii za podporu války a ve svých proslovech povzbuzoval pracující, aby přetavili imperialistický konflikt ve válku pracujících proti kapitalistům. V roce 1917 vydal knihu „Imperialismus: nejvyšší stádium kapitalismu“, ve které argumentoval, že imperialismus existuje proto, že kapitalisté zvyšují své zisky expanzí do nových oblastí, kde jsou levnější materiály a nižší mzdy. Věřil, že imperialistické války budou pokračovat, dokud mezinárodní pracující třída nesvrhne kapitalismus dělnickou revolucí.

V té době se také změnila jeho interpretace marxismu - zatímco dříve byl přesvědčen, že revoluční politika by se měla řídit čistě vědeckými principy, nyní věřil, že jediný způsob, jak ověřit, že je politika správná, je praxe.

V roce 1917 vypukla v Petrohradu únorová revoluce, kdy se vzburili dělníci proti nedostatku potravin a zhoršujícím se pracovním podmínkám. Car Mikuláš II. abdikoval a moc převzala prozatímní vláda. Leninovi se podařilo vyjednat s německými úřady povolení pro cestu do Ruska spolu s dalšími ruskými disidenty, kde získával podporovatele pro dělnickou revoluci, která by svrhla prozatímní vládu. V reakci na rostoucí nespokojenost navrhl Lenin uspořádat ozbrojenou demonstraci v Petrohradu, aby otestoval reakci vlády. Demonstrace proběhla v jeho nepřítomnosti a vyústila v ozbrojený střet. Prozatímní vláda označila Lenina za německého provokatéra a nařídila jeho zatčení. Lenin se schovával před policií a začal pracovat na své další knize „Stát a revoluce“, kde nastínil,



jak by se mohla socialistická společnost vyvíjet po dělnické revoluci a jak bude stát postupně zanikat, až zůstane čistá komunistická společnost. Argumentoval pro ozbrojené povstání vedené bolševiky, ústřední výbor strany však tuto myšlenku zavrhoval.

Situace v Rusku se postupně vyostřovala, prozatímní vláda ztrácela na popularitě, zatímco podpora bolševiků strmě rostla. V říjnu 1917 Lenin znovu předložil ústřednímu výboru návrh na zahájení ozbrojeného povstání proti prozatímní vládě, a ten byl tentokrát v poměru 10:2 přijat. Bolševici převzali kontrolu nad veškerou infrastrukturou a zmocnili se Zimního paláce, kde pozatýkali ministry prozatímní vlády. Lenin veřejně oznámil svržení prozatímní vlády a bolševici sestavili vládu novou. Lenin nejdříve odmítl pozici předsedy vlády, kterou nabídl stranickému kolegovi Trockému, ale ostatní bolševici trvali na tom, aby se role ujal Lenin. Ten ji nakonec přijal a spolu s bolševiky zavedl řadu reforem, jako například znárodnění půdy, která patřila církvi a aristokracii a její přerozdělení mezi rolníky. Další z nejvýznamnějších opatření zahrnují zkrácení pracovní doby na 8 hodin denně, reforma školství, která garantovala dostupné vzdělání všem dětem v Rusku, právo národů na sebeurčení, na jehož základě vyhlásila řada zemí, jako Finsko, Litva, Lotyšsko, Polsko nebo Ukrajina, nezávislost na Rusku, legalizace homosexuality nebo zákony na podporu ženské emancipace, díky kterým ženy získaly

ekonomickou nezávislost na mužích, právo na rozvod nebo na potrat.

#### VEDE LENINISMUS KE STALINISMU?

Od roku 1928, kdy po smrti Lenina nastoupil k moci v Sovětském svazu Stalin, převzala moc nová vládnoucí třída. V důsledku postupné degenerace režimu nouzově přijatými opatřeními od Nové ekonomické politiky po zákaz ostatních politických stran a frakcí v Bolševické straně (tomu se budeme věnovat později), neměla nová vládnoucí třída žádného protivníka, protože přímá dělnická moc už nějakou dobu v podstatě neexistovala. Veškeré občanské práva a svobody byly násilím potlačeny a miliony lidí (z velké části příslušníků dělnické třídy) skončili v gulagu za převážně smyšlené zločiny. Ekonomická situace se zhoršila a v různých částech Sovětského svazu, jako například na Ukrajině nebo v Kazachstánu, propukl hladomor.

Zatímco díky Leninovi a říjnové revoluci se z Ruska stala jedna z nejprogresivnějších zemí na světě, Stalin řadu důležitých zákonů zrušil a rekriminalizoval tak například interrupce, homosexualitu, a utlačoval, nebo dokonce deportoval celé národy žijící v Sovětském svazu, jako například Krymské Tatary nebo Čečence. Stalinistický režim byl také otevřeně antisemitský.

Velká část západního světa (včetně části levicového hnutí) už od třicátých let s oblibou tvrdí, že mezi Leninem a Stalinem existuje kontinui-

ta, že leninismus ze své podstaty vedl ke vzniku stalinismu. Na druhé straně stojí v podstatě jen trockisté, debata je tak značně nevyvážená. Zastánci teze kontinuity mají tu výhodu, že v jejich prospěch hrají povrchní jevy jako časová posloupnost (Stalinova diktatura navazuje na úmrtí Lenina) a (když se tím člověk nezabývá jakkoliv hlouběji) při pohledu zvenčí šlo o zdánlivě stejný režim - stejně se nazýval, používal stejný jazyk. Co je však podstatou teze kontinuity a jaké jsou argumenty proti ní?

Teze kontinuity stojí na klíčové myšlence buržoazní ideologie, a sice že kapitalismus je pro člověka přirozený, zatímco socialismus jde proti lidské přirozenosti, a tím pádem je možné jej zavést jediné tak, že ho společnosti vnutíme za pomoci síly a diktatury. Další jev, který zastánci této teorie obvykle považují za naprosto přirozený a nevyhnutelný, je společenská a politická hierarchie. Myšlenka, že masy dělníků nejsou schopny samy o sobě zajistit fungování společnosti a že vůdčí revolucionáři, jako byl Lenin, jen mažou dělníkům med emancipace lidu kolem úst, aby se sami dostali k moci, je pro tezi kontinuity důležitým argumentem. Pracuje totiž s Nietzscheho pojetím historie jako procesu poháněným vůlí k moci, ve kterém tvoří časová linie car Lenin-Stalin jeden dílek z celkové skládačky. Narativ kontinuity od Lenina ke Stalinovi je většinou prezentován jako prostý fakt bez ideologického základu, který jsme si popsali výše, a mimo jiné i proto jej společnost bez výhrad přijímá. Narativ je tento: Lenin byl od začátku autoritářská osobnost s diktatorskými ambicemi.

Bolševickou stranu vytvořil Lenin na základě vlastních představ jako nástroj pro prosazování těchto ambicí.

V roce 1917 Bolševici využili chaosu a oslabené ruské vlády, aby se ujali moci v oportunistickém puči.

To vedlo k totalitnímu policejnímu státu, jaký jsme viděli ve třicátých letech.

Kontinuita mezi tímto pučem a Stalinovou diktaturou je dokázána Leninovým autoritářským chováním v prvních letech jeho vlády.

Dalším důkazem je fakt, že kdekoliv se leninisté ujali vlády (Čína, Severní Korea, východní Evropa,...), dopadlo to stejně - totalitářský policejní stát s vládou jedné strany.

Posledním, nejobecnějším a nejrozšířenějším, argumentem je sebe-

prezentace všech těchto režimů jako komunistických a leninistických.

Ve skutečnosti však ani v jednom z vyjmenovaných případů politická strategie ani trochu nepřipomínala tu Leninovu - například ve východní Evropě se nejednalo o dělnickou revoluci, ale o okupaci [stalinistickou] Rudou armádou. To není příklad leninismu vedoucího ke stalinismu, ale stalinismu vedoucího ke stalinismu. Body 1-3 se dají jednoduše vyvrátit na základě historických faktů. Například bolševická strana za Lenina byla demokratickou a dělnickou stranou, ne Leninovou diktaturou. Kromě toho úspěch samotné říjnové revoluce spočíval právě v tom, že nešlo o autoritářský puč, ale o dělnickou revoluci s masovou podporou.

Nelze popřít, že řada Leninových kroků v letech 1917-1922, jako například založení Čeky nebo zákaz ostatních politických stran i frakcí v rámci Bolševické strany, ke vzniku diktatury skutečně přispěla. Je však potřeba si položit zásadní otázku, a to proč? Proč Lenin a bolševici takto postupovali?

Bylo prokázáno, že ze začátku neexistovala žádná automatická Lenina nadvláda nad bolševiky, kdyby tedy mělo jít jen o jeho autoritářskou povahu, ostatní by ho z jeho pozic brzy odstranili.

Stejně tak je chybná i myšlenka, že autoritářství je výsledkem bolševické ideologie. Bolševici nepředpokládali, že revoluce v Rusku uspěje, a i vzhledem k tomu se na začátku vůbec nezabývali myšlenkou vlády jedné strany. Naopak, původní myšlenka byla taková, že stejně jako v buržoazních státech bude vláda formována stranou s parlamentní většinou, takže v sovětském státě bude státní moc spočívat v radě sovětů a vláda bude formována stranou s většinovou podporou v sovětech. Při pohledu na historická fakta a na Leninovy teze z let 1917-1921 je zřejmé, že hlavní roli v určování změn v řízení společnosti měly okolnosti nesouvisějící s Leninovou ideologií. Původní záměr sestavit radu sovětů spolu s menševiky a pravými esery ztroskotat, když menševici a praví eseré i přes snahu části bolševiků o vyjednávání z rady sovětů odešli a leví eseré po podpisu brestlitevské smlouvy rozpoutali ozbrojené povstání proti bolševické vládě. Občanská válka, která v Rusku propukla, a masakry, které páchaly kontrarevoluční síly [běloarmějci ve Finsku

zavraždili v roce 1918 okolo 23000 lidí a při protizidovských pogromech na Ukrajině v roce 1919 dokonce 150000 lidí], nedaly bolševikům za daných okolností jinou možnost, než vzít vládu do vlastních rukou a kontrarevoluci potlačit. Velká část politických stran, které byly v té době v radě sovětů, totiž běloarmějce podporovala.

V té době také začala intervence a blokáda ze strany Spojenců, která měla za následek rostoucí chudobu a v některých částech Sovětského svazu dokonce hladomor. Aby se podařilo zabránit hladomoru ve městech, byly na venkov vyslány dělnické milice, které měly za úkol vyvlastnit obilí. V důsledku krachu průmyslu spojeného s výrazným úbytkem pracující třídy způsobeného vynuceným podepsáním brestlitevského míru totiž nebylo možné rolníkům dávat za jejich produkty výrobky vyráběné ve městech a bylo nutné přistoupit k násilnému vyvlastnění. To vedlo k výraznému narušení vztahů s rolníky a ohrožení revoluce. Aby bylo možné revoluci ubránit a přečkat do doby, než bude možné provést revoluci světovou, jak věřil Lenin, bylo zkrátka nutné sáhnout k autoritativnějším opatřením. Myšlenka „socialismu v jedné zemi“ přišla až se Stalinem a pohřbila tak původní ideály revolucionářů z roku 1917. Během občanské války měli rolníci na výběr: buď podpořit bolševiky, kteří jim zabavovali úrodu, nebo běloarmějce, kteří se k nim chovali ještě mnohem hůře a navíc by jejich vítězství znamenalo, že by přišli o důležitý výdobytek revoluce - půdu. Podpořili tedy bolševiky a i díky tomu se bolševikům v občanské válce nakonec podařilo zvítězit. Po skončení občanské války se však hněv rolníků obrátil proti nim, protože nebezpečí ztráty půdy již pominulo, stejně jako z jejich pohledu pominuly i důvody pro zabavování úrody. Revolta rolníků se následně začala šířit i do měst a vyvolala spory i v samotném vedení bolševické strany. Hrozba pro revoluci s koncem občanské války nepominula, naopak nyní hrozil rozpad samotné strany. Lenin tedy představil Novou ekonomickou politiku [částečné uvolnění trhu] současně se zákazem frakcí ve straně, ve snaze o její stabilizaci.

Nic z toho ovšem neznamená, že všechny kroky, které bolševici za Lenina vedení podnikli, byly správné a obhajitelné. Některé, jako například permanentní zákaz ostatních politic-

kých stran, se naopak nakonec ukázaly jako politické chyby. Pravdou je, že ani Lenin, ani bolševici jako celek, nemohli v náročných podmínkách, jaké proti nim stály, revoluci ubránit, aniž by nespáchali množství chyb, nebo dokonce zločinů. Zůstává tedy důležitá historická otázka, zda bránit revoluci bylo za daných okolností správné, což přímo závisí na možných alternativách [pokud tedy nějaké byly]. S jistotou můžeme říct, že jedna alternativa určitě byla: prohra a vítězství kontrarevoluce. Existovala ale třetí možnost: sociálnědemokratická nebo liberální střední cesta? Lenin tvrdil, že ne. A už vůbec v daných podmínkách nebylo možné doufat v model nebyrokratické socialistické společnosti, o jakém mluvil Lenin ve Státu a revoluci, nebo dokonce v anarchistickou představu „třetí revoluce“, která by vedla přímo k bezstátnímu komunismu.

Pro úplné vyvrácení teorie kontinuity leninismu a stalinismu je potřeba kromě výše uvedených argumentů provést analýzu vzniku stalinismu a jeho vztahu k leninismu. Vznik stalinistické byrokracie byl kombinací dvou hlavních objektivních společenských faktorů: oslabení a vyčerpání ruského proletariátu a izolovanosti ruské revoluce. Vzhledem k tomu, že ruská společnost byla před první světovou válkou z naprosté většiny tvořena rolníky, Lenin ani další marxisté nepředpokládali, že by Rusko bylo na socialistickou revoluci připraveno. Během první světové války, kdy velká část rolníků narukovala do armády [a tím se stali z rolníků v podstatě proletáři], zároveň došlo ke značnému poškození ruské ekonomiky, což kromě jiného vedlo k chudobě a hladomorům během občanské války. K té by s největší pravděpodobností nikdy nedošlo, kdyby se hned na začátku podařilo revoluci rozšířit i do zahraničí, zejména do Německa. V důsledku občanské války došlo k extrémnímu oslabení dělnické třídy - ať už proto, že dělníci umírali v bojích, nebo kvůli oslabení třídního vědomí v důsledku prostého fyzického a politického vyčerpání v důsledku hladu a chudoby. Role dělnické třídy jako revoluční síly není definována nezkorumpovatelností jejích vůdců, ale schopností samotných dělníků řídit společnost, a tu po občanské válce postrádali.

V takové situaci byla byrokratizace společnosti nevyhnutelným a objektivním faktem. Lenin se těsně

před smrtí snažil hledat způsoby, jak tento trend zvrátit. Navrhnul množství reforem, od rozšíření vedení strany o další lidi z řad dělnictva po odstranění Stalina z jeho pozice generálního tajemníka, rozjeté procesy ve straně a v ruské společnosti už však byly nezvratné.

Po Leninově smrti zvolila stranická byrokracie jako vůdce Stalina, který následně využil své pozice k vytvoření stranického aparátu, který byl loajální jeho osobě a kterému vyhovovala myšlenka „socialismu v jedné zemi“, jak ji představil Stalin v roce 1924. Díky tomuto sloganu mohl Stalin bojovat proti svým odpůrcům ve straně [Trockij, Zinovjev, Kamenjev,...], které obvinil z nedostatku víry v ruskou revoluci, protože trvali na myšlence revoluce celosvětové. Zároveň s tím za Stalina pokračovala NEP, která měla být původně pouze dočasným opatřením na oživení sovětské ekonomiky. V důsledku toho vznikla nová třída bohatých rolníků [kulaků] na venkově a obchodníků ve městech, která představovala stále větší ohrožení pro sovětský stát. Myšlenka socialismu v jedné zemi byla založena na předpokladu, že nedojde k zahraniční vojenské intervenci, pro což ovšem nikdy neexistovala záruka. Západní svět navíc zůstal vůči sovětskému Rusku ekonomicky popředu, což zdůrazňoval už Lenin. Přetrvávala tedy nutnost ekonomické soutěže se západem, na což měl Lenin a tradiční marxisté jednoduchou odpověď v podobě celosvětové revoluce, v případě socialismu v jedné zemi bylo však pro udržení ekonomiky potřeba posilovat armádu a zvyšovat zbrojení. Do roku 1927 se Stalinovi podařilo zbavit se veškeré opozice ve straně a stal se tak absolutním vládcem. Začal znovu ve velkém zabavovat rolníkům obilí, poté začal také s masivní nucenou kolektivizací zemědělství a představil první pětiletku, která měla za cíl v rychlosti industrializovat Rusko. Kombinace všech těchto faktorů svědčí o kontrarevoluci. Ze Stalinova postupu dělá kontrarevoluci zejména transformace základních socioekonomických vztahů: přeměna byrokracie v novou vládnoucí třídu a přeměna ekonomiky založené na výrobě pro potřeby obyvatel v ekonomiku poháněnou kompetitivním shromažďováním kapitálu, což je základním znakem kapitalismu. Během první pětiletky ekonomika velmi rychle rostla, kvalita života však naopak prudce klesala. Dělníci

byli vykořisťováni byrokratickými elitami, ze kterých se stala v podstatě nová kapitalistická třída. Všechny znaky, včetně „výroby pro výrobu a hromadění pro hromadění“ [Marx, Kapitál], odpovídají vzniku státního kapitalismu. Kontrarevoluce byla potvrzena i uvězněním a zavražděním milionů dělníků a rolníků, z nichž mnozí se podíleli i na samotné říjnové revoluci, využíváním otročské práce v gulazích nebo opuštěním principu zastropování mezd stranických funkcionářů. Stalinismus tedy nebyl pokračováním leninismu, ale naopak pošlapal všechny jeho principy a byl součástí vlny kontrarevolucí, které se v té době odehrávaly v celé Evropě.

### LENIN PRO DNEŠNÍ DOBU

V dnešní době, kdy se prudce zhoršuje životní úroveň pracujících po celém světě, miliony lidí jsou ohroženy vojenskými konflikty a změnami klimatu, a krajní pravice nabírá na síle, je nezbytné hledat cestu ven. Už dávno víme, že reformy v rámci kapitalismu jsou jen drobné náplastí, dokud bude ale existovat kapitalismus, lidé budou dále trpět. Jediným řešením je socialistická revoluce. Jak to provést a jak by měl svět vypadat po revoluci? Inspiraci můžeme hledat právě u Lenina.

Lenin se držel myšlenek Karla Marxe, který identifikoval dělnickou třídu jako hybnou sílu revoluce. I přesto, že v dnešní době je velmi rozšířené tvrzení, že pracující třída upadá a je potřeba hledat revoluční síly jinde - část levice například považuje za revoluční třídu kvůli prudkému nárůstu tohoto typu zaměstnávání prekariát - je však potřeba vzít v potaz řadu faktorů, které ostatní třídy z této role vylučují. Do pracující třídy z definice spadají všichni, kteří jsou v zaměstnaneckém poměru a berou za svou práci mzdu. Nejedná se tedy jen o dělníky v továrnách a na stavbách, ale také o pracující ve službách, v kancelářích, ve vědě,... Pracující třída neupadá, ale naopak roste a mění se její struktura. Ve vyspělých kapitalistických státech tvoří pracující třída okolo 70 procent populace. Revoluční potenciál pracující třídy nespočívá jen ve zkušenosti s vykořisťováním, ale také v tom, že pracující se ve většině případů sdružují v kolektivech na pracovištích a mají tak lepší možnosti se organizovat, než například již zmiňovaný prekariát. Díky tomu má pracující třída nejlepší pozici, co se týče stávek

- víme, že když zastaví práci například zaměstnanci železnic, vlaky zkrátka nepojedou, kapitalisté tyto pracující ze dne na den nedokážou nahradit. Generální stávka, při které by se na jednou zastavila práce v dopravě, výrobě, energetice a dalších odvětvích, by tak znamenala pro kapitalisty skutečně závažný problém, nefungovalo by totiž zhora nic.

Jak dopadl „socialismus v jedné zemi“ jsme viděli už za Stalina. Víme tedy také, že pro úspěch revoluce je obzvlášť v dnešním globalizovaném světě nezbytné se organizovat na mezinárodní úrovni. Vzhledem k pokračujícím závodům ve zbrojení světových mocností je potřeba to udělat poměrně rychle, protože už dnes čelíme hypermoderním zbraním, které se kapitalistické státy zcela jistě nebudou zdráhat použít, pokud budou zahnány do úzkých. I z tohoto důvodu je nutné získat na svou stranu také vojáky a další státní složky, což pomohlo také Leninovi při říjnové revoluci - kapitalistům jsou zbraně k ničemu, když je nemá kdo ovládat. Klást důraz na mezinárodní charakter revoluce znamená také bojovat proti rasismu, xenofobii a imperialismu. Musíme mít vždy na paměti, že nepřítelem je kapitalismus a vykořisťovatelská třída po celém světě, ne pracující v jiných zemích nebo jiných národnostech. Část levice se už od nepaměti dopouští té osudné chyby, že se v imperialistických konfliktech staví na stranu té či oné velmoci, jak jsme mohli pozorovat na začátku první světové války, kdy naprostá většina německých socialistů s výjimkou Karla Liebknechta a Rosy Luxemburgové válku podporovala. V dnešní době se zase setkáváme u liberální levice s podporou NATO a zavíráním očí před genocidou v Gaze, v případě konzervativnější části levice pak s podporou Putinova Ruska, odmítáním pomoci uprchlíkům a spoluprací s krajní pravíci. Jako socialisté se musíme držet základních principů, jako to dělal Lenin, a ani v případě úspěšné revoluce, nebo dílčích úspěchů socialistických stran, nesmíme zabřednout do bahna oportunismu a byrokracie. Nemí možné, aby z revolucionářů vznikla nová vykořisťovatelská třída. Socialistická společnost musí být řízena radami pracujících a musí fungovat na principech rovnosti, spravedlnosti a svobody a musí fungovat pro lidi, ne naopak.

# MŮŽE GLOBÁLNÍ KAPITALISMUS OBSTÁT?

WILLIAM I. ROBINSON

Kapitalistický růst má tendenci probíhat v dlouhých vlnách mezi cyklickými krizemi, v nichž restrukturalizace poháněná sociálními a třídními střety vede k novým formám kapitalistické organizace<sup>1</sup>. Strukturální krize jako ty v třicátých a v sedmdesátých letech obvykle zahrnují transformaci vzorců akumulace kapitálu a další kola expanze, často doprovázené novými špičkovými technologiemi, jako jsou syntetické materiály, vý-

robky dlouhodobé spotřeby, automobilový průmysl, petrochemické výrobky a vojenskoprůmyslové technologie, které byly hnacím motorem boomu po druhé světové válce. Začátkem dvacátého století si sovětský ekonom Nikolaj Kondratěv všiml jak světová ekonomika, poháněná novými špičkovými technologiemi, zažívá cykly trvající zhruba 40 až 60 let (nazývané Kondratěvem jako vlny). V těchto cyklech se kola expanze nakonec vyčerpají a jsou následována poklesy a krizemi, jejichž výsledkem je reorganizace systému a nové technologie, které pomáhají spustit další cyklus. Tyto dlouhé vlny zahrnují vzestup následovaný poklesem. Jestliže bychom boom globalizace v závěru 20. století považovali za vzestup, pak by finanční kolaps roku 2008 byl signálem začátku poklesu.

Carlota Perezová v návaznosti na Schumpeterovo zaměření na obchodní cykly a inovace nedávno předložila podobný argument o dlouhých vlnách a technologiích<sup>2</sup>. Podle jejího názoru bude nějakou dobu trvat, než nové technologie vyvolají produktivní ex-

panzi, protože výnosy v odvětvích využívajících již zavedené technologie zůstávají vysoké a nadále absorbují dostupné finanční prostředky. Jakmile se zavedené technologie vyčerpají, vysychají příležitosti k výnosným investicím do nich a dochází k financionalizaci. Nato jsou představeny nové technologie, které nakonec přitáhnou finanční investice jako nově se prosazující „technicko-ekonomické paradigma“ zahajující období produktivní expanze. Perezová připouští, že politické a kulturní vzorce vhodné pro nové paradigma se musí institucionalizovat, aby mohlo začít období expanze. Nicméně tyto a podobné přístupy, jako je teorie Manuela Castella o informatismu jako novém technicko-ekonomickém paradigmatu<sup>3</sup>, se příliš opírají o technologickou determinaci a opomíjejí kauzální ústřední roli sociálních a třídních sil ve střetu. Je to dynamika akumulace kapitálu a kapitalistického rozvoje, která určuje rozvoj a zavádění nových technologií. Navíc technologie nejsou neutrální, v kapitalismu mají třídní charakter. Nadnárodní kapitalistická třída (TCC) využila výpočetní a informační technologii (CIT)

1 Francouzská Škola regulace a Škola sociálních struktur akumulace vytvořily podobné, ne-li totožné teoretické rámce pro pochopení této restrukturalizace v delších cyklech nebo vlnách. Viz Robert Boyer, *The Regulation School: A Critical Introduction* (New York: Columbia University Press, 1990); Dovid M. Kotz, Terrence Mc Donough a Michael Reich (editoři), *Social Structures of Accumulation: The Political Growth and Crisis* (Cambridge: Cambridge University Press, 1994). Oba tyto přístupy se zaměřují na zkoumání, jak se soubory sociálních, politických a kulturních institucí spojují, aby strukturovaly a stabilizovaly odlišné vzorce akumulace kapitálu, které se historicky objevují prostřednictvím třídních bojů a krizí. Například fordismus by měl být považován za jeden z takových „režimů“ či sociální strukturu akumulace.

2 Carlota Perez, *Technological Revolutions and Finance Capital: The Dynamics of Bubbles and Golden Ages* (Northampton, MA: Edward Elgar, 2003).

3 Manuel Castells, *The Rise of Network Society, Volume 1* (Hoboken: Wiley-Blackwell, 1996).



ve své politické kampani za otevření světa nadnárodnímu kapitálu skrze „volný trh“, integrační dohody a neoliberalní politiku. Nadnárodní kapitalistická třída (TCC) vyvinula a nasadila informační technologie s jasným cílem zavést systémy nadnárodní sociální kontroly a represe.

Globální kapitalismus se nyní nachází na vrcholu vlny restrukturalizace a transformace založené na mnohem hlubší digitalizaci celé globální ekonomiky a společnosti. Jádrem této nové vlny technologického rozvoje je

pokročilejší informační technologie neboli takzvaná technologie čtvrté průmyslové revoluce<sup>4</sup>. Tažena umělou

<sup>4</sup> Literatura věnující se těmto novým technologiím a restrukturalizaci, kterou přinášejí, se rychle rozrůstá. Viz mezi jinými: Eric Brynjolfsson a Andrew McAfee, *The Second Machine Age: Work, Progress and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies* (New York: WW. Norton, 2014); Martin Ford, *The Rise of the Robots* (New York: Basic Books, 2015); Klaus Schwab, *The Fourth*

*Industrial Revolution* (Geneva: World Economic Forum, 2016); Nick Srnicek, *Platform Capitalism* (London: Polity Press, 2016); *Foreign Affairs*, *The Fourth Industrial Revolution: A Davos Reader*, vyšlo v *Foreign Affairs* bez uvedení editora, místa a roku vydání (kniha je sbírkou esejů dříve uveřejněných v *Foreign Affairs*, pravděpodobně napsaných v desátých letech 21. stol.; Konference OSN o obchodu a rozvoji (UNCTAD), *Digital Economy Report 2019* (UNCTAD: Geneva, 2019); Shoshona Zubov, *The Age of Surveillance Capitalism: The*

inteligencí a sběrem, tříděním a analýzováním obrovského množství dat („big data“) zahrnuje vznikající technologie mezi jinými strojové učení, automatizaci a robotizaci, nanotechnologie, biotechnologie, Internet věcí (IoT), kvantové a cloudové výpočty, 3D tisk, komunikační sítě 5G, virtuální realitu, nové formy uchovávání energie a autonomní vozidla, letadla i plavidla. Výpočetní a informační technologie (CIT) poprvé zavedené v osmdesátých letech poskytly prvotní základnu globalizaci, která umožnila nadnárodní kapitalistické třídě (TCC) koordinovat a synchronizovat globální produkční řetězce a tedy i zavést globálně integrovaný výrobní a finanční systém, jak je uveden výše, do nějž se začlenily všechny země. Právě tak jako původní zavádění výpočetní a informační technologie (CIT) a internetu koncem dvacátého století hluboce proměnilo světový kapitalismus, tato druhá generace digitálních technologií vede k dalšímu kolu celosvětové restrukturalizace slibující další transformační dopad na struktury globální ekonomiky, společnosti a politiky.

Lze jen velmi těžko odhadnout jak rychlá a rozsáhlá je současná digitální restrukturalizace. Podle údajů UNCTAD<sup>5</sup> takzvaná „sdílená ekonomika“ vzroste ze 14 miliard dolarů v roce 2014 na 335 miliard dolarů v roce 2025. Dodávky 3D tiskáren se celosvětově více než zdvojnásobily na 450.000 kusů v roce 2016 a očekává se, že v roce 2020 dosáhnou 6,7 milionů kusů. Globální hodnota e-komerce dosáhne v roce 2017 odhadem 29 bilionů dolarů, což odpovídá 36 procentům světového HDP. V témže roce provede přeshraniční nákup prostřednictvím e-komerce 277 milionů lidí. Vývoz digitálně poskytovaných služeb dosáhl v roce 2019 výše 2,9 bilionu dolarů, což představuje padesát procent celosvětového vývozu služeb. V roce 2019 dosáhl celosvětový internetový provoz 65násobku objemu celého celosvětového internetového provozu v

roce 2005, přičemž globální provoz internetového protokolu (IP) jako ukazatel datových toků vzrostl z nějakých 100 gigabytů (GB) denně v roce 1992 na více než 45000 GB za sekundu v roce 2017. A to je svět stále ještě jen v začátcích ekonomiky založené na datech; do konce roku 2022 celosvětový IP provoz dosáhne odhadem 150700 GB za sekundu, přičítán stále více a více lidmi přicházejícími poprvé online a expanzí Internetu věcí (IoT). Digitalizace od svého vzniku vykazuje síťový efekt takové míry, že se celá škála lidských aktivit a sociálních vztahů nakonec spojila do stejného jazyka proudů bitů – tj. jedniček a nul. Blížíme se situaci, nebo už v ní možná jsme, kdy každá osoba na planetě je připojena – většinou přímo, i když nepřímou – na jedinou společnou digitální síť. Už v roce 2015 více než 30 procent světové populace používalo platformy sociálních médií. V roce 2019 bylo na světě používáno 5,2 miliardy chytrých telefonů (smartphonů) a více než polovina planety byla online<sup>6</sup>.

Jestliže první generace kapitalistické globalizace z osmdesátých let zahrnovala vytvoření globálně propojeného výrobního a finančního systému, od roku 2008 nová vlna digitalizace a vzestupu platform (transnacionalizaci) služeb založených na digitálních technologiích. V roce 2017 služby představovaly okolo sedmdesáti procent celkového hrubého světového produktu<sup>7</sup> a zahrnovaly komunikační technologie, informační technologie, digitální technologie včetně technologií pro digitální platformy, e-komerci, finanční služby, odborné a technické práce a řadu nehmotných produktů, jako je film a hudba. Tento celosvětový posun k ekonomice služeb založené na rozsáhlém zavádění technologií čtvrté průmyslové revoluce přináší nespočetně mnoho změn ve struktuře kapitalistické výroby směrem k ústřednímu významu znalostí při produkci zboží a

služeb. To znamená rostoucí dominanci nehmotného kapitálu (doslova kapitálu, která nemá fyzickou podstatu), který je v současné literatuře na toto téma alternativně nazýván jako „duševní kapitál“, „duševní vlastnictví“ nebo „nehmotná produkce“, spolu se souvisejícími pojmy nehmotné práce, kognitivní práce a znalostních pracovníků v odkazu na pracovníky zapojené do nehmotné produkce. Informace je jádrem kultury a kultura je tím, co odlišuje lidský druh od ostatních. S tím, jak se informace posouvají na kvalitativně novou rovinu naší hmotné existence, si musíme připomínat, že informace jako společenská síla nejsou nikdy nezávislé na výrobních vztazích a v nich obsažené mocenské dynamice.

Pandemie COVIDu-19 zvýšila úsilí technologických gigantů a jejich politických agentů při přeměně stále více a více oblastí ekonomiky na jejich nová digitální panství<sup>8</sup>. V centru globální restrukturalizace jsou technologií giganti jako Microsoft, Apple, Amazon, Tencent, Alibaba a Facebook<sup>9</sup>. Tyto společnosti zažily v desátých letech tohoto století ohromující růst. K nim se posléze přidaly Zoom, Netflix a další společnost posílené pandemií a dále i technologické firmy jako Taiwan Semiconductor Manufacturing Company (TSMC), jejíž expanze a tržní kapitalizace rostla ještě před pandemií. Počet uživatelů Zoomu v prvních měsících pandemie vyskočil o 3000 procent. Navíc jsou zde stovky nastupujících technologických společností z celého světa, které prosperovaly během pandemie a u kterých lze očekávat rychlou expanzi tak, jak bude restrukturalizace pokračovat. Apple a Microsoft zaznamenaly v předvečer pandemie na začátku roku 2020 ohromující tržní kapitalizaci 1,4 biliónu dolarů, a to každý z nich. Koncem roku 2020 toto číslo vyskočilo na 2,08 biliónu dolarů, respektive 1,63 biliónu dolarů. Kapitalizace Amazonu, která na počátku pandemie představovala 1,04 biliónu, se vyšplhala na 1,58 biliónu na konci roku 2020. Alphabet (mateřská společnost Googlu) zaznamenala kapitalizaci 1,2 biliónu, Samsung 983 miliard, Facebook 779 miliard a Alibaba i Tencent shodně okolo 700 miliard. Pro představu, jak rychle kapitalizace těchto obřad rostly

*Fight for Human Future at the New Frontier of Power (New York, Public Affairs, 2019). Viz mou vlastní rozsáhlejší polemiku o digitalizaci a restrukturalizaci globálního kapitalismu v William I. Robinson, Global Civil War: Capitalism Post-Pandemic (Oakland, PM Press, 2022), ze které tato kapitola vychází.*

5 UNCTAD, *Digital Economy Report 2019*.

6 Klaus Schwab a Thierry Malleret, *COVID-19: The Great Reset (Geneva: Forum Publishing, 2020)*, str. 27, částka 5,2 miliard je ze stránky 165.

7 Thomas Marois, „TiSA and the Threat to Public Banks“, 21. dubna 2017, *Transnational Institute*, dostupné 31. listopadu 2021 na <https://www.tni.org/en/publication/tisa-and-the-threat-to-public-banks>

8 Robinson, *Global Civil War*.

9 Pro zdroje dat v tomto odstavci viz Robinson, *Global Civil War*.

– tržní kapitalizace Googlu vzrostla z méně než 200 miliard dolarů v roce 2008 na více než jeden bilión dolarů v roce 2020, což je zvýšení o 500 procent za deset let. Navíc jen ve dvou letech od roku 2015 do roku 2017 kombinovaná hodnota společností provozujících platformy s tržní kapitalizací více než 100 milionů dolarů poskočila o 67 procent na více než 7 bilionů dolarů.

Hrstka těch největších technologických společností absorbovala obrovské množství peněz od nadnárodních investorů z celého světa, zoufale toužících po nových investičních příležitostech. Tito investoři nalili miliardy dolarů do technologických a platformových gigantů jako do odbytiště pro jejich přebytky naakumulovaného kapitálu v honbě za ziskem. Roční investice do výpočetních a informačních technologií [CIT] vyskočila z 17 miliard dolarů v roce 1970 na 65 miliard v roce 1980, pak na 175 miliard v roce 1990, 496 miliard v roce 2000, 654 miliard v roce 2016, 800 miliard v roce 2019 a nakonec na 975 miliard v roce 2020<sup>10</sup>. Jak kapitalisté investují tyto miliardy, tak se propojují světové bankovní a investiční domy s technologickým kapitálem. Stejně tak podniky po celém světě přecházejí na cloudová úložiště dat [cloud computing] a využívání umělé inteligence. Je jasné, že astronomické částky spojené s tržní kapitalizací technologických firem jsou většinou výsledkem burzovních spekulací. Zdá se tu být obrovská, jen těžce, pokud vůbec měřitelná propast mezi hodnotou hmotného majetku těchto společností a jejich tržní kapitalizací, odrážející stejně velkou propast mezi reálnou ekonomikou a fiktivním kapitálem popsanou v předchozím oddílu. Tím říkáme: vztah mezi financemi a produkcí je stejný v technologickém sektoru, jako je ve velkém v globální ekonomice.

Ale mohlo by se jednat jen o dočasný vztah, když investice do technologií generují oživení produkce a expanzi? Oživení produkce by vyžadovalo, v duchu logiky kapitalismu, aby míra zisku rostla. To by mohlo

nastat v důsledku růstu produktivity prostřednictvím digitalizace bez odpovídajícího růstu celkové míry mezd, nebo alespoň kdyby zisky rostly rychleji než mzdy. Data ukazují, že od osmdesátých let zaznamenaly korporace, které přešly na výpočetní a informační technologie [CIT], výrazný nárůst produktivity oproti svým konkurentům. Podařilo se jim zvládnout takzvaný „paradox produktivity“<sup>11</sup>, přičemž růst produktivity výrazně zpomalil v roce 1973, v roce nástupu strukturální krize a následné globalizace<sup>12</sup>. Jedna ze zpráv společnosti McKinsey odhadovala v roce 2016, že míra globálního růstu v příštích 50 letech zpomalí na téměř polovinu míry, které dosahovala v předchozích 50 letech, z 3,8 na 2,1 procenta. Pohřbila tak naděje vkládané do digitálních technologií jako hlavního zdroje budoucího růstu produktivity<sup>13</sup>.

Digitalizace je „technologie pro všeobecné použití“, což znamená, že stejně jako elektřina se šíří do všech odvětví ekonomiky a společnosti a je zabudována do všeho. Ti, kteří kontrolují rozvoj a aplikaci digitálních technologií, získávají nově objevenou sociální moc a politický vliv. V tomto procesu se objevují nová seskupení

11 Brynjolfsson a McAfee, *The Second Machine Age*, str.100 -101.

12 Průměrný růst produkce na jednoho pracovníka byl v USA v letech 1891 až 1972 2,3 procenta, v letech 1972 až 1996 1,4 procenta a 1,3 procenta v letech 2004 až 2012, ačkoli v letech 1996 až 2004, což zhruba odpovídá období, kdy se počítačové a informační technologie rozšířily v průmyslu a službách, dosáhl historické úrovně. Viz Marin Wolf, „Same as It Ever Was: Why the Techno-Optimists Are Wrong“, v *The Fourth Industrial Revolution: A Davos Reader (Davos: Foreign Affairs, nedatováno, ale podle obsahu vydáno někdy v polovině desátých let 21. století)*, str. 117 -118.

13 Duncan Kauffman, Diaan-Yi Lin, Kevin Sneader, Oliver Tonby a Jonathan Woetzel, „Overcoming Global Turbulence to Reawaken Economic Growth“, McKinsey&Company, září 2016, dostupné 30. listopadu 2021 na <https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/featured%20insights/employment%20and%20growth/overcoming%20global%20turbulence%20to%20reawaken%20economic%20growth/overcoming-global-turbulence-to-reawaken-economic-growth.pdf>

a bloky kapitálu. Vzestup digitální ekonomiky zahrnuje fúzi Silicon Valley s nadnárodním finančním kapitálem – například investice amerických bank do technologií vzrostly od roku 2017 do roku 2019 o 180 procent<sup>14</sup> – a vojensko-průmyslově-bezpečnostním komplexem. To vede ke vzniku nového trojbloku kapitálu, který se zdá být jádrem vznikajícího post-pandemického paradigmatu. Triumvirát Silicon Valley-Wall Street-Pentagon se v současnosti jeví jako vrchol globálního silového bloku.

Jak se tento proces prohlubuje, vyvinuly skupiny nadnárodní kapitalistické třídy (TCC), které ovládají všeobecnou digitalizaci, nové způsoby získávání relativní nadhodnoty a zvyšování produktivity exponenciálním tempem. Takto nové technologie narušují stávající hodnotové řetězce a generují reorganizaci mezi sektory kapitálu a frakcemi kapitalistické třídy. Umožňují technologickým gigantům a digitalizovanému finančnímu kapitálu přivlastňovat si stále větší podíly hodnoty generované globálním tokem akumulace. Jestliže je reálná ekonomika „doháněním“ („catch-up“), jak je popsáno výše, je to ve vztahu technologického sektoru vůči nadnárodnímu finančnímu kapitálu. Je možné, že masivní vstup finančního kapitálu do tohoto sektoru bude generovat produkci hodnoty a takto rostoucí zisk v digitálně řízené produkci bude hnacím motorem „dohánění“ („catch-up“)? V současnosti neexistují žádné náznaky, že by se to dělo, ale jazýčkem na vahách by mohla být reforma státu vyvolaná masovými protesty, jak o tom bude za chvíli hovořit.

Obhájci světového kapitalismu prohlašují, že digitální ekonomika přinese vysoce kvalifikovaná a vysoce placená pracovní místa a vyřeší problém sociální polarizace a stagnace<sup>15</sup>.

14 CBinsights, *Research Brief, „Where Top US Banks Are Betting on Fintech“*, 20. srpna 2019, dostupné 30. listopadu 2021 na <https://www.cbinsights.com/research/fintech-investments-top-us-banks/>

15 Viz, mezi jinými, Jeremy Rifkin, *The Third Industrial Revolution: How Lateral Power is Transforming Energy, The Economy and the World* (New York: St. Martin's Griffin, 2011). I když všechny dostupné důkazy prokazují opak, ekonomický konzultant Rifkin žije ve světě fantazie, když trvá na tom, že „více distribuovaná a kolaborativní průmyslová

10 Federální rezervní banka St. Louis, *Economic Research*, „Private Fixed Investment in Information Processing Equipment and Software“, viz průběžně aktualizované údaje v grafu, Úřad pro ekonomické analýzy USA, dostupné 30. listopadu 2021 na <https://fred.stlouisfed.org/series/A679RC1Q027SBEA>

Je pravda, že první vlna digitalizace na konci dvacátého století vyústila v bifurkaci práce, která na jedné straně přinesla vysoce placená a vysoce kvalifikovaná pracovní místa a vzestup nové armády technických a finančních pracovníků, inženýrů, programátorů a podobně. Na druhé straně digitalizace stvořila daleko početnější masu nekvalifikovaných, málo placených pracovníků a řady nadbytečných pracovních sil<sup>16</sup>. Ale nová vlna digitalizace nyní hrozí učinit nadbytečnými většinu takzvaných „znalostních prací“ a dequalifikovat a degradovat významnou část těchto pracovních míst, založených na znalostech, které ještě zůstaly. Stále častěji se tvůrčí zaměstnanci i pracovníci platform potýkají s nízkými mzdami, nudnými opakujícími se pracovními úkony a precarizací. S tím, jak jsou na pracovišti a na trhu shromažďováni a zpracovávají data a poznatky profesí založených na znalostech a následně jsou převáděny do algoritmů, hrozí, že tyto profese budou nahrazeny umělou inteligencí, autonomními vozidly a dalšími technologiemi čtvrté průmyslové revoluce. I před pandemií se automatizace šířila z průmyslu a finančnictví do všech odvětví služeb, dokonce i do fast-foodů a zemědělství. Očekává se, že nakonec nahradí mnoho odborných činností, které v současnosti vykonávají právníci, finanční analytici, lékaři, novináři, účetní, pojišťovací makléři a knihovníci.

Připomeňme si, že krize poskytuje nadnárodnímu kapitálu příležitost obnovit úroveň zisku vynucením větší produktivity z menšího počtu zaměstnanců. Tento proces, popsaný prozíravým Marxem, je popoháněn novou vlnou digitalizace, nyní ještě zrychlenou v důsledku ekonomických a sociálních podmínek vyvolaných pandemií. Téměř veškerý úbytek pracovních míst rutinních profesí v důsledku automatizace v USA od osmdesátých let nastal během recese<sup>17</sup>. První vlna výpočetních a informačních technologií (CIT) v pozdějších dekádách dvacátého století vyvolala explozivní růst produktivity

revoluce“ vede k „distribuovanějšímu sdílení vytvořeného bohatství“, a že v této nové revoluci „je vlastní zájem podřízen společnému zájmu“ (str. 115).

16 K diskuzi viz Robinson, *The Global Police State*

17 K diskuzi viz Robinson, *Global Civil War*

a výrobních kapacit, zatímco nové digitální technologie slibují mnohonásobně zvýšit tyto kapacity. Konkrétně digitalizace výrazně zvyšuje organické složení kapitálu, kdy část pevného kapitálu ve formě strojů a technologií má rostoucí tendenci v porovnání s variabilním kapitálem ve formě práce. Laicky řečeno, digitalizace výrazně urychluje proces, v němž stroje a technologie nahrazují lidskou práci a rozšiřuje tak řady těch, kteří se stávají nadbytečnými a marginalizovanými. Na konci tohoto procesu, i když stále ještě daleko, je výroba bez práce. Procesy, které tlačí kapitalismus směrem k výrobě bez práce, také stlačují vedlejší náklady k nule, to znamená nulové náklady na každou přírůstkovou jednotku výstupu. Směrování produkce k vyloučení práce a směrování nákladů k nule je krokem do neznáma. Je téměř nemožné, abychom někdy dosáhli výroby bez práce nebo nulových vedlejších nákladů, určitě ne v nejbližší době. Nicméně čím více se systém vzdaluje od práce a stlačuje vedlejší náklady k nule, tím více se dlouhodobě potýká s krizí hodnoty, protože hodnotu může vytvářet pouze živá práce.

Je jistě možné, že ještě před okamžikem, kdy krize hodnoty způsobí zhroucení systému, vyvolá restrukturalizace novou vlnu expanze. Nicméně každá taková expanze narazí na problém, kdy zvyšování organické složky kapitálu představuje pro systém pokles agregátní poptávky a hromadění zisku, který nemůže být výnosně investován. V globálním měřítku získá Nadnárodní kapitalistická třída [TCC] prostřednictvím globalizace a financionalizace daleko více sociální moci. To jí umožní podkopat redistribuční politiku a zavést pro světovou pracovní třídu nový pracovní režim, založený na flexibilitě a precarizaci, nebo proletarizaci v podmínkách trvalé nejistoty a precarizace. Mezinárodní organizace práce v roce 2019 oznámila, že většina z 3,5 miliardy zaměstnanců ve světě si vydělávala na živobytí v šedé ekonomice (nebo se o to pokoušela) – tedy rozšířila řady nadbytečné pracovní síly – nebo pracovala v nejistých podmínkách, zahrnujících neoficiální, flexibilní, nestálé a proměnlivé pracovní podmínky a práci na částečné úvazky. Globalizace v posledních čtyřech dekádách přinesla nové kolo globálního ohrožení, když se stovky milionů vykořisťovaných venkovských obyvatel zemí Třetího světa staly vni-

trostátními i mezinárodními migranty. Někteří z těchto vykořisťovaných milionů jsou vykořisťováni začleněním do globálních továren, farem a kanceláří, kde vykonávají precarizované práce. Jiní jsou marginalizováni jako přebytečné lidstvo odsunuté na „planetu slumů“<sup>18</sup>. Přebytečné lidstvo není pro kapitál přímo použitelné. Na druhou stranu, nadbytečná práce je pro globální kapitalismus klíčová, protože tlačí mzdy dolů, disciplinuje ty, kteří zůstali aktivní na trhu práce, a dotuje kapitál prostřednictvím společenské reprodukce práce, kterou vykonává v neformálním sektoru.

Zatímco právě probíhající vlna technologických inovací může být z dlouhodobého pohledu velkým příslibem, společenské a politické implementace nových technologií – vyvíjených v rámci logiky kapitalismu a jeho neúprosné touhy hromadit – představují v prostředí globálního kapitalismu velké nebezpečí. Tyto nové technologie zejména přispívají k růstu nadměrné akumulace a rozšiřování řad nadbytečného lidstva. Umožňují nadnárodní kapitalistické třídě [TCC] a jejím zástupcům stvořit děsivé nové systémy společenské kontroly, nadvlády a represe, systémy, které mohou být použity k omezení a potlačení vzpoury globální pracující a lidové třídy, opozičních hnutí a vyloučených mas. Kriminalizace, často rasově motivovaná, a militarizovaná kontrola se stanou v kombinaci se snahou o militarizovanou akumulaci s potenciálem k vytvoření globálního policejního státu nástroji preventivního zadržování. Čelíme rozpadu konsensuální dominance a vzestupu donucovacích systémů společenské kontroly jakožto strategii pro řízení nadbytečné populace.

Nadnárodní kapitalistická třída [TCC] již nové technologie „militarizovala“, a to jak v přeneseném významu, kdy výrobní síla, kterou dávají nadnárodnímu kapitálu je zbrani v jejich třídním boji proti globálním lidovým třídám, tak i v doslovném významu, kdy se tyto technologie uplatňují v nadnárodních válkách a nových systémech sociální kontroly a represe, tj. při zavádění policejního státu. Globální ekonomika se stává stále závislejší na vývoji a zavádění systémů válčení, sociální kontroly a

18 Tento pojem se poprvé objevil u Mikea Davise v knize *Planet of Slums* (London: Verso, 2007).

represe řízených novými digitálními technologiemi, protože jsou prostě prostředkem k dosahování zisků a k pokračování akumulace kapitálu tváří v tvář chronické stagnaci a nasycení globálních trhů. Na tuto situaci, v níž globální válečná ekonomika závisí na neustálém státem organizovaném válčení, sociální kontrole a represí, se odkazuje pojem „militarizovaná akumulace“. Tyto státem organizované praktiky jsou outsourcovány nadnárodnímu firemnímu kapitálu a zahrnují v sobě fúzi privátní akumulace se státní militarizací sloužící k udržení procesu akumulace kapitálu<sup>19</sup>. Zde je patrná konvergence potřeb globálního kapitalismu - politické potřeby sociální kontroly a represe a ekonomické potřeby neustálé akumulace tváří v tvář stagnaci.

Digitalizace společně s globalizací a financionalizací činí kapitalismus stále více rychleji se měnícím a proto ještě více pohyblivějším cílem. Těm, kteří se účastní bojů pracující třídy a lidových vrstev, nemusí být nutně známy základní vztahy kontroly a vykořisťování. Práce zůstává jediným skutečným zdrojem hodnoty ve světě. To znamená, že lidé pracují svými těly a svým myšlením, aby vytvářeli bohatství. V dřívějších epochách kapitalismu jsme si představovali proces vykořisťování nebo přesun bohatství od těch, kteří jej vytvořili k těm, kteří kontrolují výrobní prostředky, jako přímý vztah. Ale jak můžeme vidět, hmotné i nehmotné bohatství je nyní financionalizováno a protože hodnoty jsou donekonečna přivlastňovány a znovupřivlastňovány novými způsoby, je tím komplikována naše schopnost identifikovat vztahy vykořisťování. Zatímco dříve taxikářské společnosti vlastníci flotily taxíků mohli vykořisťovat řidiče taxi, dnes jsou řidiči Uberu v Indii nebo Mexiku vykořisťováni držitelé akcií z celého světa, a to v „platformové“ společnosti, která nic neprodukuje, ačkoliv měla na konci roku 2021 hodnotu 78 miliard dolarů. Pracující třída je tak nucena čelit novým zarážejícím způsobům nadnárodní kapitalistické třídy (TCC).

Bez reforem přerozdělovacích a regulačních mechanismů nebo státních intervencí vytvářejících veřejné nebo alternativní formy zaměstnanosti, digitálně řízená globální transformace prohloubí strukturální krizi nadměrné

akumulace. Otázka se pak stává otázkou třídního boje a politického soupeření. Mohou masové protesty lidových vrstev a pracující třídy přinutit systém k opatřením v redistribuci, regulaci i investicích do sociální péče, která by do budoucna mohla kompenzovat krizi a vdechnout globálnímu kapitalismu nový život? Možná ano, ale digitální transformace současně také prohloubí krizi legitimacy státu a kapitalistické hegemonie.



#### VŠEOBECNÁ KRIZE KAPITALISTICKÉ VLÁDY

Doposud jsme se zabývali strukturální dimenzí globální krize. Ale krize je stejně tak politická, jako je ekonomická. Po desetiletích strádání a úpadku čelí kapitalistické státy spirále krizí legitimacy způsobené neoliberálním a prohloubené neschopností států vypořádat se zdravotní nouzovou situací při pandemii COVID-19 a ekonomickým kolapsem. Tak, jak se hroutí kapitalistická hegemonie, tak se systém se velmi rychle přibližuje všeobecné krizi kapitalistické vlády. Jak zjistil výzkum z roku 2020, většina světové populace [56 procent] věří, že kapitalismus způsobuje více škody než užitku<sup>20</sup>. Ztráta důvěry v kapitalismus byla nejvyšší v Thajsku a Indii [75 procent, resp. 74 procent] s Francií v závěsu [69 procent]. Většinového odmítnutí se dočkal kapitalismus v mnoha státech Asie, Evropy, Základu, Afriky a Latinské Ameriky. Pouze

20 Mark John, „Capitalism seen doing ‘more harm than good’ in global survey“, *Reuters*, 19. ledna 2020, dostupné 30. listopadu 2021 na <https://www.reuters.com/article/us-davos-meeting-trust/capitalism-seen-doing-more-harm-than-good-in-global-survey-idUSKBN1ZJ0CW>

v Austrálii, Kanadě, USA, Jižní Koreji, Hongkongu a v Japonsku většina nesouhlasila s tvrzením, že kapitalismus v současnosti působí více škody než užitku. Po celém světě propuká „globální jaro“<sup>21</sup>. V letech 2017 až 2019 zmítalo světem více než 100 velkých protivládních protestů, v bohatých i chudých zemích, které vedly ke svržení zhruba 30 vlád nebo vůdců a vyvolaly eskalaci státního násilí proti protestujícím<sup>22</sup>. Toto dvouleté období však bylo jen vyvrcholením lidových nepokojů, které se rozšířily po velké recesi z roku 2008. Je to skutečné tsunami masových povstání, jaké jsme neviděli od roku 1968.

Povstání má skutečně globální charakter. Od Chile po Libanon, od Iráku po Indii, od Francie po USA, od Haiti po Nigérii a od Jižní Afriky po Kolumbii. V některých případech se zdálo, že masové boje nabývají radikálního antikapitalistického charakteru. Mezi protestujícími byli mezi jinými dělníci, často migrující pracovníci, farmáři, komunity původních obyvatel, ženy a feministky, studenti, vězni a aktivisté proti masovému věznění, prodemokratičtí a protikorupční aktivisté, antirasisté, bojovníci za autonomii či nezávislost, bojovníci proti úsporným opatřením a ochránci životního prostředí<sup>23</sup>. Přes všechnu svou odlišnost měly tyto protesty svůj základní společný jmenovatel – agresivní globální kapitalismus v krizi, který se snaží expandovat na úkor těch, kteří už nechtějí snášet další strádání, útlak a nedostatek. Zdá se, že rozpory systému zmítaného krizí dosáhly bodu politického zlomu a staví svět do nebezpečných situací hraničících se světovou občanskou válkou.

21 Normálně Wikipedii necituji, ale jeden záznam má snad nejobsáhlejší seznam významných protestů ve 21. století s odkazy na jiné zdroje: [https://en.wikipedia.org/wiki/List\\_of\\_protests\\_in\\_21st\\_century](https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_protests_in_21st_century)

22 Carnegieho nadace pro světový mír, „Global Protest Tracker“, dostupné 10. prosince 2021 na <https://carnegieendowment.org/publications/interactive/protest-tracker>. Počítadlo je interaktivní a je pravidelně aktualizováno.

23 Přehled a diskusi o celosvětové vzpouře a výzvách, kterým čelí, naleznete v Robinson *Global Civil War*.

19 Robinson, *The Global Poise State*.

# ANTONIO NEGRI A OPERAISMUS

DIANA YOUNG

Marxistický filosof a autonomistický teoretik Antonio Negri zemřel na konci minulého roku. Proslavil jej jeho akademický bestseller *Impérium* [2000], nicméně v padesátých letech minulého století vstoupil do politiky a po následující dvě desetiletí byl vůdčí postavou v italském operaistickém hnutí. V této krátké eseji se podívám na operaismus v šedesátých a sedmdesátých letech a nastíním, kam některé z těchto myšlenek vedly a jejich pokračující vliv v dnešní době.

## ŽIVOT, PRÁCE A VLIV ANTONIA NEGRIHO

Negri [\*1933 +2023] vstoupil do politiky, jako mnoho workeristů, přes Socialistickou stranu Itálie (PSI). Začal spolupracovat s novinami *PSI Quaderni Rossi* [Rudé sešity], heterodoxními trockisty C.L.R. Jamesem a Rayou Dunayevskou z Johnson-Forest Tendency. Pomáhal založit *Potere Operaio* [Dělnickou sílu], ze které vychází operaismus. V roce 1979, během brutálního zátahu na levice po vraždě Alda Mora, byl Negri jedním z mnoha tisíců zatčených a uvězněných. Většinu *Impéria* napsal ve vězení.

V *Impériu* Negri nastiňuje posun od moderního konceptu imperialismu soustředěného kolem individuálních národních států k emergentnímu postmodernímu světu vytvořenému mezi vládnoucími silami a složenému ze souostroví organizací od NATO a G8 k MMF a OSN. V současnosti můžeme vidět některé z Negriho analýz v odpovědích skupin jako Trvalé shromáždění proti válce na válku na Ukrajině. Zároveň Negriho pohled na odpor byl takový, že může být pouze negací - „vůlí být proti“. Z toho vyplývá vývoj antikapitalistických sil během posledních dvou desetiletí.

Jak se dalo předpokládat, Negriho práce po roce 2000 byla kritizo-

vána některými trockistickými organizacemi, jako například Mezinárodní socialistickou aliancí (ISA), která namísto nekrologu vydala ostrou kritiku *Impéria*. Poukázali na to, že *Impérium* nevytváří cestu, jak stavět na „společenské váze a potenciální síle“ dělnické třídy. Řešení ISA - vedení. S touto kritikou na paměti je zajímavé pozorovat, jak se operaismus vypořádává s formováním tříd a aktivismu pracující třídy.

## VÝVOJ OPERAISMU V ITÁLII

Podle Maria Trontiho [\*1931, +2023] operaismus vznikl se zrozením *Quaderni Rossi* [1961] a na konci *Classe operaia* v roce 1967. Podmínkou pro existenci operaismu byla dramatická expanze průmyslu v padesátých letech, která vedla k masové migraci z jihu Itálie [viz Balestrini] a kultura dvou masových dělnických stran - PSI a Komunistická strana Itálie [PCI]. Operaismus by se dal charakterizovat jeho nesmiřitelnou nenávistí k nařazenému gramscismu národně-lidových vyhlídek PCI. Raní operaističtí myslitelé se principiálně objevovali zleva od PSI, jejíž heslo „autonomie“ zůstávalo klíčovým termínem.

Raniero Panzieri [\*1921, +1964] editoval teoretický deník *PSI Mondo operaio* v letech 1957-1959, a později

rozjel *Quaderni Rossi*. To přitahovalo podobné myslitele, jako Luciana Della Mea, Antonio Negriho, Massimo Cacciariho a Maria Trontiho. Tronti pokračoval v editování *Classe operaia* a uvnitř PCI vyvinul koncept „autonomie politického“.

Operaismus tím pádem staví na Marxově tvrzení, že kapitál reaguje na boje dělnické třídy; dělnická třída je aktivní a kapitál je reaktivní. Gigi Roggero, dělnický militant, píše, že „to co odlišuje militanty je nenávist, pro kterou studují. Militanti potřebují nenávist, aby vytvářeli znalosti.“ [str. 185]. Dále operaisté věří, že technologie poskytují kapitálu zbraně proti bouřícím se dělníkům a buržoazní reformismus je důsledkem tohoto prodlouženého třídního boje. V základu tyto boje předchází změnám v kapitalistických strukturách. To znamená, že dělnická třída v boji je primárním zaměřením operaismu.

## VLIV GRUNDRISSE NA OPERAISMUS

Italský překlad Marxova díla *Grundrisse* byl vydán v letech 1968-70, ale jeho fragmenty byly dostupné už v raných šedesátých letech z německého překladu. Myšlenka „obecného intelektu“ - kombinace nárůstu technologických a společenských znalostí - pochází z Fragmentu o strojích



v Grundrisse. Technologie přináší asi „největší negaci nezbytné práce. To zvyšuje tlak na dělníky, aby udrželi sami sebe. Vznik reálného bohatství závisí stále méně a méně na čase práce a více na síle vědy a aplikování vědy na výrobu. [Roggero, str. 132-3].

Tento fragment měl významný vliv na operaismus na konci šedesátých let jako důkaz snižování podílu proletářské práce, „změnil krajinu“ pro Negriho, Trontiho, atd. Jak říká jeden spisovatel, „Kapitalismus bude obcházet strašidlo, strašidlo automatizace“ [Lindholm, Rothe, str. 4]. Změnilo to jejich praxi v továrnách Fiat a Olivetti. Spolu s jejich výzkumem dělníků to změnilo i jejich politický přístup k „boji dělníků proti práci“. V budoucnosti bude bohatství měřeno v použitelném čase. Tato změna přístupu měla vliv na jeden produkt operaismu: Hnutí za mzdy za domácí práce [Wages for Housework Movement].

#### POZNÁMKA KE MZDÁM ZA DOMÁCÍ PRÁCE

Hnutí za mzdy za domácí práce byla feministická iniciativa, kterou v roce 1972 založily, mimo jiné, Mariarosa Dalla Costa [\*1943] a Silvia Federici [\*1942], o kterých by se dalo říct, že vycházely z operaismu a autonomistického marxismu.

Hnutí se vyvinulo ze setkání Třetího hnutí za národní osvobození [Third National Liberation Movement] v Manchesteru v roce 1972. Jeho cíli bylo rozpoznat roli matek, žen v domácnosti a pracovnic v domácnosti beze mzdy v sociální reprodukci. Podle globálních odhadů v té době ženy trávily neplacenou prací 4,5 hodin denně, což byl dvojnásobek průměru u mužů. Hnutí bylo založeno na analýze kapitalismu, která ukázala, jak je práce a udržování kapitalistického systému všudypřítom-

ná a jde ještě dál za materiální požadavky odborů na pracovištích. [Také je zde vidět vliv operaismu a jeho „boje dělníků proti práci“.] Tím pádem můžeme říct, že tento klíčový okamžik pro feminismus druhé vlny vychází z operaismu. Momentálně ovlivňuje moderní proudy v ženském hnutí, jako například Globální stávka žen [Global Women's Strike].

V nedávno vydané knize Louise Toupin *Mzdy za domácí práce* [Wages for Housework] [2018] většinu textu zabírá práce Mezinárodního feministického kolektivu o Kanadě a konkrétně Quebecu. Naštěstí v závěru Toupin přikládá rozhovory s Dalla Costou i Federici.

V rozhovoru Dalla Costa říká, že její „politické formování začalo s operaismem... kde jsme si vybrali úhel pohledu na autonomii třídního hnutí, třídy, kterou jsme redefinovali, a která zahrnuje práci žen ve výrobě a reprodukci pracovní síly.“ Pokračuje „objevili jsme domov mimo továrnu. Zjistili jsme, že tato třída není tvořena jen placenými, ale také neplacenými pracujícími“ [Toupin, str. 221-2]. Ve své části Federici vyzdvihuje, že tato kampaň „nám dala skvělé pochopení společnosti a mechanismů vykořisťování... byla tady urgentní potřeba vybudovat alternativu ke kapitalistickému systému z každodenních bojů.“ [Toupin, str. 241-2]

#### STOPY OPERAISMU

Operaismus je historické hnutí vázané k Itálii. Je těžké přesně datovat konec operaismu. Nabízí se různá data z poloviny sedmdesátých let. Steve Wright prohlašuje, že „1977 byl rozhodující rok pro operaismus“ [Wright, str. 183], Roggero hovoří o datu na začátku osmdesátých let, i když také říká: „post-operaismus. Konec částečně přišel s reorientací třídní analýzy na

malé továrny a sektor služeb jako nové základny pro hnutí“ [Wright, str. 194]. Velký vliv měla politická hrozba eurokomunistického reformismu PCI a od roku 1979 také údajné spojení mezi operaismem a Rudými brigádami. 12000 krajně levicových aktivistů bylo zadrženo.

V současné Itálii existují dvě publikace, které se podle Paoly Rudan „hlásí k dědictví“ operaismu, jedna skrze Romana Alquatiho [\*1935, +2010] a další skrze Antonia Negriho. Machina se popisuje jako „magazín, experiment, prototyp. Je to mezinárodní síť...“ Její zaměření: povaha práce, urbanismus a současná kultura. Na druhou stranu Euronoma píše o Ukrajině, sociální reprodukci, antifašismu a genocidě v Gaze. Nejsou to aktivistické skupiny v duchu operaismu, jak říká Rudan, jsou „více o tvorbě politického diskurzu bez organizačního charakteru“. Nicméně „široké dědictví - neortodoxní, nedogmatické, ne nutně nárokové - žije v pozadí [italské levicové politiky].

Nakonec, o operaismu můžeme říct, že i když šlo o historické hnutí, mělo vliv za hranice Itálie, který přesahuje až do dnešní doby. Je to hnutí, které nezávisí na budování strany a na parlamentních procesech a zaměřuje se na boj dělnické třídy. Jeho kampaň je zaměřená na marxistickou analýzu práce, pracujících a kapitalismu. Jeho vliv je viditelný v různých antikapitalistických organizacích a kampaních, které se objevily v posledních dvaceti letech. Tato esej sotva prošla po povrchu operaismu. Je to téma, které odmění ty, kteří ho budou studovat dále.

#### Zdroje:

Nanni Balestrini, *We Want Everything* [2016],

Max Lindholm and Matthias Rothe, 'Marx's Grundrisse and Operaismo', [Unpublished paper, 21 Dec 2020].

Gigi Roggero, *Italian Operaismo; genealogy, history, method* [2023].

Paola Rudan, Prof of Political Thought, Bologna University, personal correspondence

Louise Toupin, *Wages for Housework* [2018]

Mario Tronti, 'Our Operaismo', *New Left Review*, Jan/Feb 2012, pp119-139

Steve Wright, *Storming Heaven. Class composition and struggle in Italian Autonomous Marxism* [2nd edn 2017]

# ZA ČÍM STOJÍME

## PROTI IRACIONÁLNÍMU A ABSURDNÍMU SYSTÉMU

Globální kapitalismus je systém nerovností, ve kterém chudí chudnou a bohatí bohatnou. Stamiliony hladoví a umírají na snadno léčitelné nemoci, zatímco je technologicky možný důstojný život pro všechny. Systém upírá drtivě většině možnost rozvíjet své tvůrčí schopnosti a degraduje ji na úroveň stroje. Lidé jsou nuceni pracovat déle a na více úvazků, zatímco nezaměstnanost stále roste a uvrhuje další masy do chudoby a nejistoty. V kapitalismu vznikají války o suroviny a trhy, jsou drancovány přírodní zdroje, likvidována kulturní rozmanitost. Ačkoli jsou veškeré hodnoty tvořeny lidskou prací, kontrolu nad jejich distribucí má kapitál. Kapitalismus spočívá v honbě za ziskem na úkor lidských potřeb. Je to iracionální a absurdní systém.

## ZA SOCIALISMUS ZDOLA

Jako alternativu ke kapitalismu nabízíme systém, který nazýváme socialismem zdola. Jedná se o systém samosprávných rad, jež rozhodují o politických i ekonomických otázkách. Demokracie zde není omezena na hlasování jednou za čtyři roky, ale proniká dennodenně všemi oblastmi života společnosti. To umožňuje začít vytvářet

společnost bez nezaměstnanosti, bez chudoby, bez útlaku.

Naprosto odmítáme režimy bývalého východního bloku v ČSSR, SSSR, ale také v Číně, na Kubě atd. Považujeme je za tzv. státněkapitalistické režimy. Jestliže dnešní kapitalismus je typický mocí nadnárodních korporací a jim poplatných parlamentů, měla tehdy veškerou ekonomickou a politickou moc třída stranické byrokracie. Hlásíme se k tradici levicové opozice vůči těmto režimům.

Podporujeme zápasy námezdně pracujících za kratší pracovní dobu, vyšší mzdy, lepší pracovní podmínky, bezplatnou lékařskou péči a sociální zabezpečení a všechny ostatní emancipační snahy. Nespoléháme ovšem na parlamentní politiku. Jen nezávislá aktivita pracujících prostřednictvím stávek, kampaní, manifestací apod. může vést k systémové změně. Jen sami pracující mohou dosáhnout svého vlastního osvobození.

## SOLIDARITA

Úsilí o socialismus zdola je součástí celosvětového boje. Prosazujeme solidaritu s pracujícími, nezaměstnanými a utlačovanými v jiných zemích. Jsme v zásadní a aktivní opozici vůči všemu, co proti sobě staví neprivilegované obyvatele různých zemí, různé národnosti, různé barvy pleti, různého poh-

laví, sexuální orientace, náboženství či profese. Podporujeme tedy kampaně a boje proti rasismu a xenofobii; proti islamofobii, nesnášenlivosti vůči Romům apod. Bojujeme za úplnou politickou, ekonomickou a sociální rovnost žen a mužů, vystupujeme proti diskriminaci na základě sexuální orientace.

Fašismus a nacismus považujeme za zásadní hrozby všem dosaženým demokratickým a sociálním právům. Ačkoli jejich hesla často znějí antikapitalisticky, ve skutečnosti jsou fašismus a nacismus pokračováním kapitalismu, jen jinými prostředky. V dobách krize jsou tyto politické hrozby zvláště aktuální.

## REVOLUČNÍ ORGANIZACE

Kapitalistický systém vytvořil vysoce organizované instituce včetně státu, které kontrolují bohatství, média a represivní složky. Abychom čelili moci těchto institucí, musíme se sami organizovat. Chceme být zárodkem revoluční strany, která bude spojovat aktivisty různých hnutí a pracující třídy. Na rozdíl od parlamentních stran pro ni bude účast ve volbách jen prostředkem, jak dále šířit myšlenky svobody, rovnosti a solidarity. Tato revoluční organizace může zásadně přispět k tomu, aby emancipační hnutí sílila, a podílet se na rozvíjení myšlenek a strategií, které povedou k překonání kapitalismu.

# PŘIDEJTE SE K NÁM



**SOLIDARITA  
VYDÁVÁ SOCIALISTICKÁ SOLIDARITA  
WWW.SOCSOL.CZ**

Registrační číslo Ministerstva kultury ČR: E 20370  
Redakční e-mail: redakce@socsol.cz  
Předplatitelský e-mail: predplatne@socsol.cz  
Doručovací adresa: Socialistická solidarita,  
P.O. Box 469, 111 21, Praha 1

**ŠÉFREDAKTOR:**  
Martin Šaffek

**REDAKČNÍ RADA**  
Jan Májiček, Markéta Juřicová,  
Petr Dvořák, Pavel Šnajdr

**SAZBA:**  
Martin Šaffek

**KOREKTURY**  
Petr Dvořák, Markéta Juřicová

# Vždy na straně pracujících!



**Sledujte nás na sociálních sítích**



Kanál Solidarita na WhatsUpu



Skupina socsol na Telegramu



Stránka socsol na Facebooku



Účet socsol.cz na Instagramu



Pište na mail [info@socsol.cz](mailto:info@socsol.cz)

**Odebírejte  
mailový  
zpravodaj**



**Přidejte se  
k nám!**

